

UNIVERSITATEA „EFTIMIE MURGU“ REȘIȚA
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI ADMINISTRATIVE
CATEDRA DE ȘTIINȚE SOCIO – UMANE

CRISTIAN FRANȚ

LUCRARE DE LICENȚĂ
la specializarea „TEOLOGIE ORTODOXĂ–ISTORIE“ pentru obținerea
titlului de LICENȚIAT IN TEOLOGIE ISTORIE, cu tema:
MONOGRAFIA LOCALITĂȚII FÂRLIUG

Coordonator:

Prof. drd. Virginia Ardelean

- PROMOȚIA 2003 -

INTRODUCERE

Lucrarea de față își propune să abată câteva raze de lumină asupra unei importante localități bănățene care a jucat un rol important în toată istoria Banatului. Interesul pentru această localitate s-a născut odată cu apropierea de aceste locuri și istoria pe care o poartă. Din păcate, deși vechi centru dacic și roman, nu au existat cercetări arheologice care să valorifice bogatul inventar arheologic, trădat de elementele de suprafață.

Pentru a valorifica măcar informația istorică existentă, am încercat să caut lucrări care să facă referiri la istoria localității. Deși titlurile erau multe, majoritatea foloseau aceleași izvoare și se refereau la aceleași evenimente. Mai mult, lucrările mai vechi conțineau o serie de inexactități, referiri ambigue sau chiar folosirea mai multor denumiri pentru aceeași localitate.

Din fericire, foarte bogată în documente s-a dovedit a fi arhiva Parohiei Ortodoxe Române Fârliug. De asemenea, și un bogat inventar ce conține multe obiecte de artă, mai vechi și mai noi: candelă, potire, cruce și, în special, icoane.

O frumusețe și o valoare deosebită are pictura de pe semicalota sfântului altar, icoana Sfintei Treimi încoronând-o pe Maica Domnului, înconjurați de Soborul Sfinților Arhangheli Mihail și Gravid, și cei patru Evangheliști.

De asemenea, un bogat inventar de documente a fost cercetat la Arhivele Episcopiei Caransebeșului și la Arhivele Naționale Caransebeș, cea din urmă ajutându-ne și în obținerea informațiilor cu privire la Biserica și Școala Confesională Greco-Catolică din Fârliug.

De real ajutor au fost micromonografiile Parohiei Ortodoxe Române Fârliug, relizate de către Preotul Alexe Lupanos, Preotul Ioan Mateia sau de fiul acestuia, Daniel Mateia, în prezent preot în Berzovia, dar care a copilărit în Fârliug, locul natal și al tatălui său. M-am slujit în cercetările mele și de istoricul parohiei.

Informații prețioase despre anticul Aizis am găsit în lucrarea doamnei prof. dr. Doina Benea, *Dacia sud –vestică în secolele III-IV*, prof.dr. Gheorghe Lazarovici, *Suport de curs –Istorie Veche a României*; prof. dr. Dumitru Țeicu, *Banatul Montan în Evul Mediu* –pentru perioada medievală a monografiei.

Printre autorii din care am folosit însemnări în lucrarea de față se numără: Hadrian Daicoviciu, A.D. Xenopol, Patriciu Drăgălina, J.J. Ehrlel, etc., cu lucrări de reală valoare istorică.

În capitolele rezervate tradițiilor și spiritualității de pe aceste meleaguri, un aport sporit și-au adus sătenii mai în vârstă, care au învățat de la strămoșii lor, importanța transmiterii prin viu grai a momentelor importante din viața de altă dată a comunității în care viețuiesc.

Toate acestea m-au determinat să redau în scris strălucirea istorie și civilizației unor locuri bine închegate.

Prin lucrarea de față am vrut să înmănușez și să redau într-un mod personalizat ceea ce scribi de altă dată sau de acum au relatat despre o așezare ce sporește farmecul unui colț de țară numit Banat.

Părerile personale se fundamentează pe scrierile unor renumiți istorici din rândul cărora pe unii am avut onoarea să-I cunosc în sălile de curs în acești ani de studenție.

Cu toate acestea, lucrarea nu s-ar fi putut realiza fără sprijinul domnilor profesori: dr. Vasile Mircea Zaberca și drd. Virginia Ardelean, care m-au îndrumat în realizarea acestei lucrări, și cărora le adresez mulțumirile și recunoștința mea.

Vreau să mulțumesc, de asemenea, Prea Sfințitului Părinte dr. Laurențiu Streza, pentru facilitarea accesului la Arhivele Episcopiei Caransebeșului și domnului dr. Constantin Brătescu, directorul Arhivelor Naționale Caransebeș pentru sprijinul și îndrumările oferite.

Sper că în urma apariției acestei lucrări, cercetările privitoare la istoria localității se vor intensifica, atât cele arheologice cât și cele documentare și că localitatea își va ocupa locul meritat în istoria acestor locuri.

1. MEDIUL AMBIANT

1.1 Mediul geografic

Comuna Fârliug se situează la o distanță de 32 km față de Municipiul Reșița, și 22 km față de orașul Lugoj, de-a lungul D.N. 58A, Reșița–Lugoj.

Situată în Depresiunea Ezeriș, comuna Fârliug este străbătută de paralela de 45°30' latitudine nordică și 21°52' longitudine estică. La NE se învecinează cu satul Dezești, la SE cu comuna Ezeriș, la V cu satul Valea Mare iar la N cu satul Remetea Pogonici¹. Este centru de comună, aparținându-i satele: Dezești, Duleu, Remetea Pogonici, Scăiuș și Valea Mare. Se desfășoară pe 7 km de-a lungul D.N. 58A și se ramifică în 10 străzi.

Fârliugul a fost întotdeauna centru de comună. Legătura cu satele Valea Mare (4 km) și Duleu (6 km) se face prin D.J. 585, iar cu Dezești (5 km) prin D.J. 587, șosea ce comunică cu comuna Zorlenț, apoi cu localitatea Brebu. Satul Remetea Pogonici este situat la 2 km de Fârliug, tot pe D.N. 58A iar comuna Ezeriș se află la o distanță de 10 km. Gările cele mai apropiate sunt: Ezeriș, situată la 12 km și Brebu, la 13 km, cea mai des folosită fiind cea dintâi.

Teritoriul comunei este străbătut de râul Pogăniș și de un afluent al acestuia, Tăul, care se varsă în Pogăniș tot pe teritoriul localității, formând un lac numit „Vâna Rămeții“, „Igăzăul și Tăul fiind afluenții săi mai însemnați“².

Pânza de apă freatică este influențată de cota pârâului Tău, cu valori extreme de la 2 la 10 m.

1.2 Relieful

Relieful se compune din unități de deal și luncă. În partea de N, pe malul drept al Pogănișului este Dealul Cornet, iar pe cel stâng Lunca Mare și Lunca Mică.

Lunca Mică este delimitată la SE de confluența pârâului Tău cu Pogănișul, la V Dealul Ruien, la SV Dealul Ciorobara continuat de Șioaca Mică. Înălțimea maximă a luncii atinge 220 m.

Lunca Mare atinge numai 200 m și este limitată la N de Pogăniș, la S de Vârful Mare (482 m) ce coboară lin spre cursul râului în mai multe coline: Dealul Ocnei Ibrilont, iar de la Vârful Mic (450 m) cu Dealul Blidaru și Dumbrăvioara. Vârful Băii este cel mai înalt, 525 m, continuându-se cu Dealul Gruniul Ursului, Arșița și Dealul Mare. În mijlocul Luncii Mari este un lac natural bogat în pește, numit „Vâna Juronilor“³.

Dealul Ciorobara măsoară 280 m, continuându-se spre E cu Șioaca Mică (350 m) și Coasta Mare care măsoară 360 m.

¹ APOR Fârliug, *Micromonografie*, Pr Ioan Mateia, 1985

² *Județele Patriei: Caraș-Severinul*, Reșița, 1980, p 20

³ APC Fârliug, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârliug*, 1974

La S de Vârful Mic este Dealul Mezoane, Dealul lui Humă și Dealul Stâinii care, la SV, se termină cu o vale, numită Valea Trestiei. Dealul Buru se continuă spre V cu Dealul Bradului și Dealul Hotarului.

Dealul Culmea, are o înălțime de 400 m, mărginit spre versantul nordic de Ogașul Valea Mare, iar la polul opus de Ogașul lui Stan. Dealul Hotarului face legătura între Vârful Dulăianul și Dealul Smântâinii. Dealul Bradului are 400 m, continuându-se cu Gruniul Bătrân.

În partea estică este Dealul Ezeriș, spre NE Gruniul cu Plopi, iar la SV cu Valea Mărcuna, între Valea Mărcuna și Valea Smântâinii fiind Dealul Zleamăn.

Din punct de vedere geologic regiunea datează de la începutul cuaternarului și sfârșitul terțiarului, când prin încrețirea scoarței terestre porțiuni din Câmpia Vestică sunt acoperite cu depozite lacustre. Rocile mamă sunt reprezentate în majoritate de argile, marne și nisipuri. Porțiunile cu roci tari la suprafață se datorează procesului de eroziune. Localitatea ca și întreaga regiune evoluează dealungul unei zone depresionare orientată SE–NV, flancată de dealuri cu convergență asimetrică în vatra localității⁴. Asimetria pantelor e determinată de litologia diferită a celor doi versanți, zona estică reprezentând formațiuni sedimentare de vârstă panoniană, iar versantul vestic constituie bordura unui lacolit gronodioritic de mare extensiune.

Versanții văilor sunt supuși unui proces continuu de eroziune regresivă datorat organismelor torențiale scurte care se formează în perioada de abundență meteorică.

Solurile au evoluat în condițiile unui relief de dealuri, dintr-un climat cu temperatura medie de 10–10,5°C, cu precipitații medii anuale de 700–740 mm. În asemenea condiții au rezultat soluri de la brune și brune gălbui slab podzolite, pseudogleizate la brune și brune gălbui slab podzolite, mediu erodate precum și soluri brune tinere și soluri excesiv erodate.

Porțiunile plane sau mai puțin înclinate, cu drenaj mai slab, cu roci mame mai puțin permeabile, au favorizat procese de levigare și de bazificare precum și migrarea coloizilor. Formele de relief mai înclinate, cu regim hidric mai bun au dat naștere solurilor afectate mai puțin de procesul de pozolire. În schimb aceste forme de relief au favorizat procesele de eroziune la care au mai contribuit intervenția omului prin despădurire și folosirea incorectă a solurilor. Faptul că argilele se află dispuse pe nisipuri sau marne au dus la alunecări de teren. În văile de eroziune au luat naștere soluri coluviale care apar uneori stratificate. Porțiunile depresionare din luncă, având drenaj extern împiedicat, sunt înmlăștinate.

În ceea ce privește degradarea terenului, din cauza agenților externi putem aminti că în Lunca Mare Pogănișul a degradat suprafețe întinse, astfel ajungându-se ca Pogănișul să nu mai aibe o albie precisă, apele luând-o dealungul fânețelor. O situație asemănătoare este și în Lunca Mică unde în anumite locuri sunt numai ochiuri de apă, pipirig și păpuriș.

⁴ ibidem

În perimetrul localității există și teren alunecos. Este cazul unei porțiuni a Dealului Cornet, în locul numit Izvorul din Valea Jiugastrului. În 1992 terenul a început să alunece. Fenomenul s-a oprit mai târziu dar s-a reluat în 1941, oprindu-se din nou.

1.3 Clima

Localitatea se înscrie în sectorul climatic continental moderat, subținutului climatic de dealuri ce corespunde unei clime relativ blânde cu regim meteoric moderat. Temperatura medie anuală este de 10–10,6°C. Toamna temperatura medie atinge 11,2°C; iarna –1,2°C; primăvara 10,4°C iar vara 21,5°C.

Regimul pluviometric înregistrează valori între 700–740 mm anual. Numărul mediu al zilelor cu precipitații peste 1 mm este de 95 zile/an. Grosimea stratului de zăpadă atinge 42,6 cm.

Regimul eolian este reprezentat de mișcări de aer ce bat din SE, NE, NV și SV, cel mai puternic ca intensitate fiind cel din SE, apoi cel din NE. vânturile dinspre V și N sunt aducătoare de ploi, iar cele dinspre S și SV aduc vara grindină⁵.

Bruma se simte, de obicei, de la jumătatea lunii octombrie, ultimul îngheț înregistrându-se până la jumătatea lui aprilie. Numărul total al zilelor cu brumă este de 36/an. Media umidității relative a aerului este 70,6%, fără să scadă, însă, în nici o perioadă sub 60%.

1.4. Resursele solului

Localitatea este săracă în resurse de subsol, găsindu-se doar piatră de construcție, granit, exploatate în zonele Șcheie și Ogașul lui Meza. De asemenea, aluviunile Pogănișului sunt exploatate pentru nisip și balastru, care se găsesc din belșug pe Valea Pogănișului. De asemenea pot fi găsite diverse tipuri de pământuri colorate⁶.

1.5 Flora și Fauna⁷

În localitate sunt întâlnite o serie de specii de plante, redate mai jos, trecând în paranteza numele românesc și, acolo unde a fost cazul, și cel popular:

Încregătura Pteridophyta:

a) Ordinul Equisetales

Familia Equisetales (coada calului/popular părul porcului): *Equisetum palustre*; *Equisetum arvense* și *Equisetum ramosissimum*.

b) Ordinul Filicales

Familia Polypodiaceae (ferigă): *Dryopteris filis-mas*; *Anthyrium filis-femina* și *Pteridium aquilinum*.

Încregătura Spermatophyta:

Subîncregătura Gymnospernae

Ordinul Coniferales

⁵ APC Fârliug, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârliug*, 1974

⁶ *Județele Patriei: Caraș-Severinul*, Reșița, 1980, p 47

⁷ s-au folosit informații apud APC Fârliug, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârliug*, 1974 și *Județele Patriei: Caraș-Severinul*, Reșița, 1980, p 20 și u

a) Familia Pinaceae, cultivat sub supravegherea Ocolului Silvic, cu următorii arbori: *Pinus silvestrus* (pin de pădure), *Pinus nigra* (pin negru), *Picea excelsa* (molid) și *Abies alba* (brad).

b) Familia Cupressaceae, cu arborii: *Juniperus sabina* (cetena de negi), *Juniperus communis* (Ienupăr/popular Jâp, Jneapăn), *Thuja orientalis* (arborele vietii) și *Thuja occidentalis* (Tuia).

Subîncrângătura Angiosperme

Clasa Dicotiledonaceae

Subclasa Monochlamydeae

Ordinul Fagales

a) Familia Betulsceae: *Carpinus orientalis* (carpiniță), *Carpinus betulus* (carpen), *Alnus glutinosa* (arin negru/ popular anin).

b) Familia Fagaceae: *Fagus silvatica* (fag), *Quercus cerris* (cer/popular șieroni), *Quercus petraea* (gorun), *Quercus pedunculiflora* (stejar brumăriu), *Quercus robur* (stejar/popular gorun), *Quercus frainetto* (gârniță), *Quercus pubescens* (stejar pufos/ popular gorun)

Ordinul Juglandales

a) Familia Juglandaceae, este reprezentată de o singură specie: *Juglans regia* (nucul), cultivat de către țărani în livezi.

Ordinul Salicales

a) Familia Salicaceae: *Populus alba* (plop alb), *Populus nigra* (plop negru), *Populus nigra* varianta *thevestina* și *italica* (plop negru/ popular plută), *Populus tremula* (plop tremurător), *Populus canadensis* (plop canadian), *Salix fragilis* (răchită/ popular salcă pocnitoare), *Salix babilonica* (salcie pletoasă/ salcă plângătoare), *Salix cinerea* (zălog/ popular răchită), *Salix pentandra* (salcie/ popular salcă), *Salix Triandra* (salcie), *Salix alba* (salcie), *Salix purpurea* (răchită roșie), *Salix silesiaca* (Iovă/ popular salcă), *Salix caprea* (iovă), *Salix viminalis* (mlajă/ popular răchită).

Ordinul Urticales

a) Familia Moraceae: *Morus alba* (dud), *Morus nigra* (dud).

b) Familia Cannabinaceae: *Humulus lupulus* (hamei/ popular comlău, măiugă), *Cannabis sativa* (cânepă).

c) Familia Ulmaceae: *Ulmus levis* (velniș/ popular ulm), *Ulmus minor* (velniș), *Ulmus scabra* (ulm de munte).

d) Familia Urticaceae: având pe teritoriul localității un singur reprezentant, *Urtica dioica* (urzica).

Ordinul Santales

a) Familia Loranthaceae: *Loranthus europeus* (vâsc)

Ordinul Polygonales

a) Familia Polygonaceae: *Rumex acetosa* (măcriș), *Rumex acetosella* (măcriș mărunț/ popular măcriș), *Rumex crispus* (dragavei), *Rumex acutus* (ștevie/ popular șciavă), *Rumex limosus* (dragavei), *Polygonum mite* (buruiana viermilor/ popular pipărcuță), *Polygonum aviculare* (troscot/ popular pipărcuță), *Polygonum persicaria* (iarbă roșie), *Polygonum convolvulus* (hrișcă deasă), *Polygonum hydropiper* (piperul bălții/ popular

pipărcuță), *Polygonum lapathifolium* (troscot porcesc), *Polygonum amphibium* (sălcuță).

Ordinul Centrospermae

a) Familia *Chenopodiaceae*: *Chenopodium polyspermum* (spanac sălbatic/ popular știr), *Chenopodium hybridum* (talpa găștii/ popular viardză), *Chenopodium album* (lobodă).

b) Familia *Amaranthaceae*: *Amaranthus retroflexus* (știr), *Amaranthus albus* (știr alb), *Amaranthus lividus* (știr prost).

c) Familia *Portulacaceae*: *Portulaca oleracea* (iarbă grasă).

d) Familia *Caryophyllaceae*: *Agrostemma githago* (neghină), *Viscaria vulgaris* (lipicioasă), *Silene vulgaris* (garcke), *Silene nutans* (lichitoare păsărească), *Lychnis coronaria* (curcubeu), *Lychnis flos-cuculi* (floarea cucului/ popular clăbățul cucului), *Cucubalus baccifer* (gușa porumbelului), *Vaccaria pyramidata* (floarea călugărului), *Dianthus carthusianorum* (garofiță), *Dianthus deltoides* (garofițe), *Dianthus superbus* (garoafa de munte), *Stellaria media* (rocoină), *Stellaria holostea* (iarbă moale), *Stellaria graminea* (rocoțea), *Cerastium silvaticum* (cornuț), *Scleranthus annuus* (buruiana surpăturii), *Gypsophila muralis* (vălul miresei), *Arenaria sepylifolia* (studenită), *Spergula arvensis* (hrana vacii).

Ordinul Tricoccae

a) Familia *Euphorbiaceae*: *Euphorbia amygdaloides* (alior/ popular ariu, termen folosit popular pentru toate speciile acestei familii), *Euphorbia helioscopia* (laptele cucului), *Euphorbia exigua* (alior mărunț), *Euphorbia polychroma* (laptele câinelui), *Euphorbia angulata* (laptele câinelui).

Subclasa Dialypetalae

Ordinul Ranales

a) Familia *Calycanthaceae*: *Calycanthus floridus* (pup).

b) Familia *Ranunculaceae*: *Paeonia officinalis* (bujor), *Caltha laevis* (calcea calului), *Helleborus odorus* (spânz), *Isopyrum thalictroides* (găinuși), *Aquilegia vulgaris* (căldărușă), *Delphinium consolida* (nemțișori de câmp), *Hepatica nobilis* (trei răi/ popular ochii mătului), *Anemone silvestris* (oițe/ popular puichițe), *Anemone nemorosa* (floarea paștilor), *Anemone ranunculoides* (păștiță), *Clematis vitalba* (curpen), *Ficaria verna* (unțișor), *Adonis aestivalis* (cocoșei de câmp), *Adonis sceleratus* (boglari/ popular untu vașii), *Ranunculus sardous* (jebriu), *Ranunculus repens* (floare de leac), *Ranunculus acris* (piciorul cocoșului), *Ranunculus polyanthemus* (gălbenele), *Ranunculus arvensis* (cornicei).

c) Familia *Aristolochiaceae*: *Aristolochia clematitis* (mărul lupului).

d) Familia *Berberidaceae*: *Berberis vulgaris* (dracilă).

Ordinul Rhoeadales

a) Familia *Papaveraceae*: *Papaver somniferum* (mac de grădină), *Papaver rhoeas* (mac roșu), *Papaver argemone* (mac iepuresc), *Papaver dubium* (mac de câmp), *Chelidonium majus* (rostopască), *Corydalis cava* (brebenei), *Corydalis solida* (brebenei).

a) Familia Cruciferae: *Lepidium campestre* (urda vacii), *Lepidium draba* (urda vacii), *Alliaria officinalis* (usturoiță), *Brassica rapa* (rapiță sălbatică), *Brassica nigra* (muștar negru), *Brassica Juncea* (muștar), *Raphanus raphanistrum* (ridichie sălbatică/ popular răgică), *Rorippa austriaca* (năsturel), *Rorippa silvestris* (boghiță), *Capsella bursa* (traista ciobanului), *Draba verna* (flămânzică), *Cheiranthus cheiri* (micșunele), *Bunias erucago* (brăbiniță), *Armoracia rusticana* (hrean/ poluar tormac), *Nasturtium officinale* (măcriș de baltă).

b) Familia Tamaricaceae: *Tamarix tetrandra* (cătină).

În ceea ce privește fauna, este specifică ținuturilor de deal și vale: lupul, vulpea, capra sălbatică, porcul mistreț, iepurele sălbatic, viezurele, veverița, jderul de pădure⁸, fazanul, rața sălbatică, porumbelul, cucuveaua, bufnița, etc. Dintre speciile de pești ce pot fi întâlnite în apele Pogănișului, esnumerăm: știuca, plătica, bibanul, carasul, roșior, clean⁹, etc.

2 REPERE ISTORICE

2.1 Perioada antică și medievală

2.1.1. Denumirile localității

În decursul timpului localitatea a fost cunoscută sub mai multe denumiri, fiecare variind în funcție de naționalitatea și limba administrației acestui teritoriu. Așa se face că localitatea a purtat numele de: Aizis, cu diverse alte forme derivând din acesta: Comiat, Ferlok, Ferliug, Furlok, Furluk, Furlug, Furliug și denumirea actuală Fârliug.

În perioada antică și până prin secolele XII – XIII localitatea a fost cunoscută sub denumirea: „Aizis“. După secolele XII – XIII, odată cu trecerea la perioada medievală, va fi cunoscută sub numele de „Comiat“ în prima jumătate a Evului Mediu, aproximativ până în jurul anilor 1600, când va fi menționat sub una din formele derivate din „Ferlok“.

2.1.2 Prima atestare documentară

Primul document pe care apare menționată pentru întâia oară localitatea, este o hartă cunoscută sub denumirea de „Tabula Peutingeriana“. Este o copie a unei hărți militare romane ce cuprinde principalele drumuri romane din Imperiu. În segmentul VII sunt redată drumurile romane din Dacia, unde apare și localitatea „Azizis“, pe drumul care pleacă de la Lederata către Tibiscum¹⁰. Pe acest traseu sunt menționate opt așezări și este indicată

⁸ *Județele Patriei: Caraș-Severinul*, Reșița, 1980, p 43

⁹ *ibidem*, p 144

¹⁰ I. D. Suci, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1977, planșa IV/6

distanța dintre ele cu cifre romane. Unitatea de măsură folosită la indicarea distanței este aceeași cu cea din Imperiu, millia passum (MP)¹¹.

Documentul este foarte discutat de specialiști, datarea acestuia fiind unanim recunoscută în secolul XII – XIII. Peutinger a avut la baza întocmirii hărții sale o hartă militară romană care data, după unii specialiști, din secolul al III-lea¹², iar după alții, din secolele IV – V. Această din urmă ipoteză este susținută și de către prof. dr. Doina Benea care face un studiu atent și foarte bine documentat asupra datării hărții romane, concluzionând: „Tabula Peutingeriana a reprezentat harta oficială a Imperiului Roman, solicitată de Teodosius al-II-lea în anul 435.”¹³.

Tabula Peutingeriana consemnează pe acest drum localitățile: „Lederata XII – Apo fl[umen] XII – Arcidava XII – Centu[m] Putea XII – Bersovia XII – Azisis XII – Caput Bubali[s] X – Tivisco”¹⁴.

2.1.3. Perioada dacică

Deși important centru dacic și apoi roman, zona nu a fost cercetată arheologic, puținele descoperiri incidentale cu valoare istorică neputând spune foarte multe despre această așezare. Izvoarele istorice nu pomenesc direct localitatea în această perioadă.

Din informațiile actuale putem afirma cu siguranță că începutul locuirii acestui teritoriu are loc în prima epocă a fierului, Hallstat (800-300 î.d.Hs.) când se constată o reducere a numărului de așezări în Banat (46) față de epoca bronzului (131)¹⁵, datorată unor modificări climatice ce au dus la inundarea zonelor joase ale Banatului. În această perioadă se formează marile centre fortificate dacice, părere împărtășită și de Luminița Munteanu Dumitriu: „încă de la începutul secolului al II-lea î.d.Hs, se constată apariția, în zonele intens locuite, a unor așezări fortificate ce vor deveni, mai târziu, centre economice, militare, politice și spirituale ale unor uniuni de triburi. Pe baza informațiilor furnizate de unii geografi și istorici antici, au fost localizate pe meleagurile bănățene mai multe asemenea fortificații, pe care dacii le numeau dava, iar grecii polis: Aizis, Berzobis, Arcidava, Tibiscum, Zurobara”¹⁶, printre care, în Banat, este amintit și Aizis, idee susținută și de descoperirile arheologice din Hallstatt de la Fârliug¹⁷.

Viața comunităților hallstattiene nu diferă mult de cea a celor din epoca bronzului: „...în prima vârstă a fierului, fierul e încă rar și scump. E drept că el se găsește din belșug în scoarța pământului – în orice caz în cantități mult mai mari decât arama sau cositorul necesare obținerii bronzului – dar a-l extrage din minereu nu e lucru ușor; să ne aducem aminte numai că fierul nu

¹¹ Doina Benea, *Dacia sud-vestică în secolele III-IV*, vol II, Editura de Vest, Timișoara, 1999, p 140

¹² Constantin Daicoviciu, *Dacica*, Ed Muzeului de Istorie din Cluj, Cluj, 1969, p 427 și; Dumitru Tudor, *Scurtă istorie a Daciei*, Ed Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p 43; I. D. Suci, op cit, planșa IV/6

¹³ Doina Benea, op. cit., p 142

¹⁴ I. D. Suci, op cit, planșa IV/6

¹⁵ *Banatica, Observații în legătură cu istoria Banatului în epoca romană*, Nicolae Gudea și Inacu Moțu, Nr VII, Reșița, 1983, p 151-201

¹⁶ Luminița Munteanu Dumitriu, *Itinerarii arheologice bănățene*, Ed Sport Turism, București, 1988, p 20,

¹⁷ Liviu Mărghitan, *Banatul în lumina arheologiei*, vol I, Ed Facla, Timișoara 1979, p 117 și Dimitrie Onciulescu, *Pedagogia tradițională populară bănățeană*, Ed Litera, București, 1983, p 35-36

se topoște decât la peste 1500° și că pentru a obține un fier de bună calitate, cu numai 0,5-1% carbon, se cer avansate cunoștințe tehnologice pe care oamenii nu și le puteau însuși dintr-o dată, ci doar după lungi căutări¹⁸. Din această cauză uneltele de fier sunt puține și rudimentare, armele de fier fiind, însă, ceva mai numeroase.

Majoritatea autorilor localizează Aizis pe locul actualei comune Fârlug: H Daicoviciu¹⁹, D Tudor²⁰, Gh Lazarovici²¹, A D Xenopol, N Iorga, etc. opinând că este un toponim dacic. O descoperire importantă în acest sens aparține prof. univ. dr. Gheorghe Lazarovici, directorul Muzeului Național de Istorie din Cluj, care identifică două vocabule dacice în toponimul Aizis: „aig=capră, -zeged=palisadă, gard²². Putem presupune, așa dar, existența la Aizis a unui centru de trib axat pe păstoritul caprelor, îndeletnicire prielnică zonei. De asemenea, capra a fost un animal foarte accesibil în antichitate, mulți daci îndeletnicindu-se cu creșterea acestui animal. După cucerirea Daciei, Traian, datorită numărului mare de turme existente în Dacia, va declara pășunile „bun de stat“: „creșterea dezvoltată a vitelor și veniturile ce se puteau realiza de pe urma ei, explică hotărârea lui Traian de a declara pășunile (pascua) ca un bun al statului roman. Cum statul nu le putea exploata direct, acestea se arendau de către fiscul imperial unor oameni de afaceri ...lâna de oaie și părul de capră se căutau mult pe piața din Apulum și Sarmisegetusa unde lucrau numeroase ateliere de postăvărie²³. Agronomul latin din prima jumătate a secolului I d. Hs, Columella, în lucrarea sa „Despre agricultură“ îi numește pe geți „băutori de lapte²⁴.

Deși toți cercetătorii sunt de acord cu etimologia dacă, nici un izvor dacic nu pomenește localitatea care, probabil, a purtat numele de „Aigizis“; „Aigis“ ori „Aigizidava“.

În marea familie a limbilor indo-europene sunt două grupuri de limbi care au fost numite **kentum** și **satem**. Una dintre diferențele ce le caracterizează este că siflantele din grupul **satem** sunt înlocuite cu palatale când sunt preluate de limbile din grupul **kentum**²⁵, ori limba dacă aparținea grupului **satem** iar latina grupului **kentum**. Astfel „g“ din „aig“ devine „z“. În momentul când romanii au întâlnit grafia „Aigizis“ au citit „Aizizis“, și probabil că, în timp, unul din cele două grupuri de „zi“ a căzut, datorită îngreierii pronunției, rămânând simplu „Aizis“, așa cum ni-l transmite pentru întâia oară împăratul Traian și, mai apoi, Peutinger, probabil sub o formă coruptă, „Aizizis“.

¹⁸ Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Ed pentru literatură, 1968, p 39

¹⁹ Hadrian Daicoviciu, *Portrete dacice*, Ed Militară, București, 1984 p 148; *Dacii*, Ed pentru literatură, 1968, p 252

²⁰ Dumitru Tudor, op cit, p 58

²¹ Gheorghe Lazarovici, *Suport de curs pentru Istoria Veche a României*, Curs 15-16, p 3

²² Gheorghe Lazarovici, *Suport de curs pentru Istoria Veche a României*, Curs 13, p 21

²³ Dumitru Tudor, op cit, p 62-63

²⁴ *Izvoare privind Istoria României*, vol I, București, 1964, p 395

²⁵ Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Ed pentru literatură, 1968, p 22

Unii dintre cercetătorii mai vechi, A D Xenopol²⁶, C Suci²⁷, N Stoicescu²⁸, folosesc pentru această așezare termenul de „Aixis“. Explicația este foarte simplă: termenul a fost preluat pe filieră greacă, probabil direct de la daci. Sunt mulți istoricii care semnaleză intense schimburi comerciale între dacii din SV și coloniile grecești dobrogene²⁹. În timp, pentru a-și putea vinde marfa mai bine și a se înțelege cu băștinașii le-au învățat și limba. Aceștia sunt cei care citesc „Aigis“ ca „Aixis“. Ca și în geto-dacă, în limba greacă cuvântul „capră“ se traducea „αιξ/αιγος“ adică, transliterat, „aix, aigos“. Radicalul cuvântului, folosind grafia latină, este „aig“ – ca și în limba dacă – la care se adaugă, la cazul nominativ, terminația „-s“. Însă în pronunția greacă alăturarea consoanelor „g“ din radical și „s“ din terminație dau un singur fonem: „x“. De aceea, în cazul nostru, avem la cazul nominativ „Aix“ și, probabil, toponimul a fost preluat din limba dacică după regulile gramaticii grecești. Trebuie să menționăm și că lucrarea lui Traian, *Dacica* a stat la baza lucrării lui Criton, *Getika* și există posibilitatea ca forma „Aixis“ să îi aparțină celui di urmă.

Au existat și opinii conforma cărora așezarea Aizis ar trebui localizată la Ezeriș sau la granița dintre Ezeriș și Fârlug. Prima ipoteză este susținută de către prot. dr. Vasile Petrica în *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* vol I, fără însă a-și argumenta opinia. Mai mult, în lucrarea *Istorie și artă bisericească* localizează și el pe teritoriul comunei Fârlug vechiul Aizis³⁰, aducând ca argument și opinia lui N. Iorga. Probabil este tentantă asemănarea dintre denumirea antică Aizis și numele actual al comunei vecine, Ezeriș. A doua ipoteză este susținută de colectivul de redacție al manualului de *Istoria Românilor* pentru clasa a XI-a³¹.

A D Xenopol³² identifică vechiul Tapae cu „Tapa sau Tapia“ de pe Valea Timișului. Indus în eroare, Iosif Constantin Drăgan, merge mai departe și identifică Aizis la Buziaș!³³ Însă, în lucrările ulterioare, A. D. Xenopol rectifică și dă harta corectă a războaielor daco-romane³⁴. Ambele teorii sunt lipsite de temeii. Împăratul Traian spune „inde Bersobim, deinde Aizim processimus“³⁵, fără a mai aminti nici o localitate între cele două. Ori, dacă localizăm Aizis la Ezeriș orice cale ar fi urmat armata romană ar fi trebuit să treacă prin Bocșa. Este greu de crezut că în itinerariul său Împăratul Traian să nu fi pomenit și acea localitate, important centru minier.

²⁶ A D Xenopol, *Teoria lui Rösler, studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană*, Ed Albatros, București, 1998, p 137

²⁷ Coriolan Suci, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol I, București, 1967, p 243

²⁸ Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor medievale din Banat*, Ed Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1973, p 68

²⁹ Hadrian Daicoviciu, op. cit., p 31

³⁰ Gh. Jurma, Prot. dr. V. Petrica *Istorie și artă bisericească*, Ed. Timpul, Reșița, 2000 p. 80

³¹ Ed Didactică și Pedagogică, București, 1996, p 115

³² A D Xenopol, op cit, p 137

³³ Iosif Constantin Drăgan, *Noi, Tracii*, vol I, Ed Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p 292

³⁴ A D Xenopol, *Istoria Românilor*, vol I, 1880, p 39

³⁵ „de la Bersovia am plecat spre Aizis“

Pe de altă parte, a fost identificat și cercetat arheologic un drum roman pe dealul Ocbet din satul Duleu³⁶ de către arheologul Ovidiu Bozu, tot acolo fiind și un izvor numit „Izvorul lui Traian“. Acest drum roman nu putea fi decât cel menționat de Tabula Peutingeriana și de către Împăratul Traian, drum care nu putea fi decât cel de pe teritoriul actualei comune Fârliug.

Un al treilea contraargument se află pe Tabula Peutingeriana. Fiind harta oficială a Imperiului Roman unde se preciza și distanța dintre Bersobis și Aizis, adică XII MP. Dacă luăm în calcul că 1 MP avea 1,5 km³⁷, de la Bersobis la Aizis erau în total 18 km, adică exact cât sunt în prezent de la Bezovia la Fârliug, în timp ce de la Berzovia la Ezeriș sunt 22 km, deci cu aproximativ 3 MP mai mult.

2.1.4. Epoca romană

Tot mai mulți specialiști cred că pentru Banat dominația romană începe înainte de anul 106 d Hs. Poziția strategică a Banatului cu cele două artere de comunicații: Lederata – Tibiscum și Dierna – Tibiscum care „continuau o ramură spre Sarmisegetusa“³⁸, care sporesc interesul romanilor pentru această parte a Daciei. Încă din vremea lui Octavianus Augustus dacii devin un element important al politicii externe romane. Faptul că în primul război dacic Traian înaintează nestingherit până la Tapae ne poate duce cu gândul la colaborarea unor șefi de triburi dacice din zona SV sau chiar la alianța cu romanii, ba chiar – după părerea lui O Răuț și V Ioniță – „ca o parte din Banat să fi fost ocupată de Domițian“³⁹. O influență romană puternică în Banat este susținută de N Gudea și I Moțu⁴⁰, precum și de alți istorici.

Un argument la cele arătate mai sus sunt monedele de aur descoperite la Fârliug și care datează din timpul împăraților Nero și Vespasian⁴¹, datate cu o jumătate de veac înainte de cucerirea romană.

Direcția Județeană pentru Cultură și Culte Caraș-Severin localizează ruinele vechiului castru Aizis pe dealul Ruieni din Fârliug. Deși am observat îndeaproape aceste ruine, nu am făcut măsurători nici nu am ridicat posibile urme de cultură materială deoarece este foarte important ca toate aceste procedee să se realizeze de către specialiști, orice tendință de a scoate aceste obiecte din contextul lor natural și istoric, ar dăuna foarte mult cercetărilor arheologice ulterioare.

În dorința sa de a cuceri Dacia, Traian pornește la 25 martie 101 d. Hs. prima campanie militară, trecând Dunărea la Viminacium și debarcând la Lederata. De aici Traian se îndreaptă spre centrul Daciei, trecând prin Bersobis și Aizis în drum spre Tibiscum, unde va face joncțiunea cu a doua armată romană. De aici înaintează spre Tapae unde este așteptat de către

³⁶ Iosif Cireșan Longa, *Satul Duleu*, Ed Modus PH, Reșița, 2000, p 7-8

³⁷ Doina Benea, op cit, p 138

³⁸ Doina Benea, *Dacia sud-vestică în secolele III-IV*, vol I, Editura de Vest, Timișoara, 1996, p 44

³⁹ O Răuț, V Ioniță, *Studii și cercetări de istorie și toponimie*, Ed Muzeului de Istorie al Județului Caraș-Severin, Reșița, 1976, p 12

⁴⁰ *Banatica*, „Observații în legătură cu istoria Banatului în epoca romană“, Nicolae Gudea și Inacu Moțu, Nr VII, Reșița, 1983, p 201

⁴¹ Liviu Mărghitan, op cit, p 177

Decebal. Întreg Banatul era sub dominația romanilor care ridică caste solide. Ajuns în inima Daciei, Traian pricinuieste pagube considerabile dacilor, Decebal văzându-se obligat să ceară pace.

Probabil, după primul război dacic, Traian transformă cetatea dacică Aigizidava într-un castru roman pe care-l numește latinește „Aizis“. Prezența unui castru roman aici nu este dovedită arheologic dar este presupusă de cei mai mulți istorici: Gh Lazarovici⁴², N Gudea și I Moțu⁴³, ș.a. Castrul se înscria pe linia limesului bănățean, „linie de caste ce funcționează din primul război, având următoarele caste: Arcidava, Surduc (Centum Putei), Berzovia (Berzobis), Fârliug (Aizis), Capul Boului (azi Păltiniș fost Caput Bubali)“⁴⁴. Tot acum se construiesc și cele 2 drumuri romane: Lederata – Tibiscum și Dierna – Tibiscum, sau, dacă au fost construite mai înainte, acum se refac și se măresc⁴⁵.

După cel de-al doilea război dacic Traian se întoarce la Roma și, urmând exemplul lui Caesar, scrie *Dacica*, operă care s-a pierdut datorită lipsei unui talent literar la Traian, fiind „un banal jurnal de război“ care nu a fost la inima romanilor căutători de oratorie și artă literară⁴⁶. D Tudor crede că Traian și-a numit jurnalul de război „*De bello dacico*“⁴⁷. Căutând să sublinieze lipsa de talent și de cunoștințe gramaticale, gramaticul Priscianus, care a trăit în secolul VI, a immortalizat unica frază a împăratului ajunsă la noi: spune „inde Bersobim, deinde Aizim processimus“.

Monedele de aur descoperite la Fârliug și un tezaur de argint cuprinzând fibule, brățări, un lăntișor și aproape 200 de monede, descoperit la numai 2 Km de Fârliug, în Remetea-Pogănici⁴⁸, vorbesc fără tăgadă de existența unui nobil dac la Aizis, care, în fața unei confruntări militare, își ascunde averea în albia râului Pogăniș, procedeu caracteristic nobililor daci. Acest *tarabostes* trebuie să fi fost căpetenia de trib dac de la Aizis, dar care, își ascunde averea fie de teama trupelor romane, fie de teama unor armate stăine, dacă a făcut parte din căpeteniile de trib aliate romanilor.

O a doua ipoteză este aceea că, după 272, rămași fără apărare, dacii și romanii de la Aizis au rămas descoperiți în fața noilor valuri migratoare. Retragera administrației și armatei romane, au făcut ca locuitorii rămași, fie ei daci sau romani, să se regrupeze în triburi, pentru a se proteja de atacurile barbare. Despre căpetenia unui astfel de trib poate fi vorba, de asemenea, când ne referim la tezaurele descoperite mai sus.

Continuitatea populației daco-romane la Aizis este confirmată și de prezența pe harta Imperiului Roman a localității, la începutul secolului V, în vremea împărarului Teodosius II. Localitatea nu ar mai fi apărut pe harta copiată de Peutinger, dacă ea nu ar mai fi existat deja. Mai mult, putem

⁴² Gheorghe Lazarovici, idem, curs 15-16, p 3

⁴³ *Banatica*, idem, p 165

⁴⁴ Gheorghe Lazarovici, idem

⁴⁵ Luminița Munteanu Dumitriu, op cit, p 75-76

⁴⁶ Hadrian Daicoviciu, *Portrete dacice*, Ed Militară, București, 1984, p 142

⁴⁷ Dumitru Tudor, op cit, p 51

⁴⁸ Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Ed pentru literatură, 1968, p 93-94

presupune că relațiile dintre autohtoni erau în continuare puternice, datorită includerii lor într-o hartă oficială menită a deservi autorităților bizantine. De asemenea, Imperiul Bizantin putea fi interesat de această parte a fostei Dacii datorită răspândirii creștinismului în această zonă. Este bine știut că împăratul Justinian înființează arhiepiscopia Justiniana Prima. Singurele episcopii menționate în Banat sunt Lederata și Arcidava⁴⁹, ambele pe linia de drum Lederata – Tibiscum. Date fiind și bogatele descoperiri arheologice cu caracter creștin de la Tibiscum⁵⁰, Azizis se situează între aceste trei centre creștine –Lederata, Arcidava și Tibiscum – putând presupune existența unei comunități creștine și la Aizis, probabil și sub influență bizantină. Acest lucru este sugerat și de existența a două episcopii creștine la distanțe foarte mici una de alta, densitate ce presupune un număr mare de credincioși.

2.1.5 Perioada medievală

Prima informație din perioada medievală despre Fârliug apare pe Tabula lui Peutinger. Așa cum am arătat mai sus, harta a fost redactată de Peutinger în secolele XII – XIII după o hartă oficială romană din secolul IV. Valoarea documentului este dublă: odată deoarece, copiind o hartă din secolul IV, oferă informații despre secolul IV, dar pentru că a fost copiată de Peutinger în secolul XII sau XIII, înseamnă că ea încă este utilă și pentru acea vreme⁵¹, oferind informații și despre perioada în care a fost copiată. Deci, putem spune că localitatea exista în secolul XII, cu numele Azizis, sau cu alt nume, fapt întărit și de prof. dr. Dumitru Țeicu⁵² care redă o hartă cu „așezări medievale identificate arheologic“ din Banatul montan între secolele XI–XIII, Fârliugul fiind menționat în secolele „XII–XIII“, ceea ce întărește cele spuse cu referire la documentul lui Peutinger. Același cercetător spune că dispunerea așezărilor pe harta Banatului de sud reflectă doar stadiul actual al cercetărilor și intensitatea cu care au fost investigate diverse microzone. Vatra satelor a fost localizată în imediata vecinătate a unor cursuri de apă, în cazul nostru cele două lunci ale Pogănișului, „lunca râurilor constituind locul predilect al unui sat“⁵³. În ceea ce privește materialul de construcție, lemnul este dominant, ținând cont și de zona de deal și munte a așezărilor, pădurile fiind foarte extinse, găsiindu-se lemn la tot pasul. Casele de lemn sunt prezente în arhitectura localității, până aproape în prima jumătate a secolului XX.

„Drumurile romane principale din Banat care aveau drept capete de pod extremitățile Dunării de jos apusene, la Dierna și Lederata, aveau traseul dealungul dealurilor piemontane vestice și celălalt prin culoarul Timiș–Cerna“⁵⁴, rezultând că vechile căi de comunicații romane au fost menținute și

⁴⁹I. D. Suciu, op cit, p 35

⁵⁰Doinea Benea, *Dacia sud-vestică în secolele III-IV*, vol II, Editura de Vest, Timișoara, 1999, p 140 ș u

⁵¹ ibidem

⁵² Dumitru Țeicu, *Banatul Montan în Evul Mediu*, Ed Banatica, Timișoara, 2000, p 42

⁵³ ibidem, p 94

⁵⁴ ibidem, p 25

în perioada medievală, iar poziționarea așezării studiate de noi pe acest drum ne dă posibilitatea să presupunem existența unui centru sau, cel puțin, a unei localități medievale importante. Gheorghe Jurma și Vasile Petrica⁵⁵ menționează la Fârlug o cetate medievală din secolele XIV – XVI, din păcate fără a explica de unde provine informația.

Este bine știut că teritoriul se afla sub ascultarea Regatului Maghiar, însă, probabil, cu o oarece autonomie. Informații mai clare avem începând cu anii 1300, când izvoarele istorice vorbesc despre forme proprii de organizare și manifestare a elementului românesc: „Districtele bănățene în măsura în care sunt reflectate în documentele din secolele XIV–XV au fost manifestări ale unei autonomii locale în cadrul sistemului feudal apusean al Regatului Maghiar“⁵⁶.

Pactul încheiat între regele maghiar Bela IV și Rembald, mare magistru al Cavalerilor Ioaniți, în 1247, arată că în Banatul Severinului au existat mai multe districte românești cu autonomie proprie. Districtele purtau denumirea de „provință“ sau „comitat“, începând cu anul 1370⁵⁷.

Districtele se prezintă, însă, ca o corporație organică, cu prerogative și jurisdicție autonomă. Abia spre sfârșitul veacului al XVI-lea districtele românești devin o comunitate bine încheată, cu interese similare. În Severin existau 8 districte „valahice“⁵⁸. O epistolă din 8 iunie 1451 a „Guvernatorului Ungariei, Ioan Hunyad“⁵⁹, porunca pretorilor din cele 7 districte românești, Almăj, Caransebeș, Lugoj, Mehadia, Caraș, Berzovia și Comiat, să fie convocați nobilii acestor districte. O diplomă a lui Ladislau V Postumul, menționează districtele românești: „Sebeș, Lugoj, Carașova, Berzava, Mihald (Mehadia), Almaș, Iladia și Comiat.“⁶⁰. Interesantă este și afirmația formulată de Petre Radu și Dimitrie Onciulescu: „numeroasele districte românești, în secolele XIV și XV, organizate după dispozițiile vechiului "drept românesc", opt, din ele (Lugoj, Sebeș, Mehadia, Almăj, Carașova, Bîrzava, Comiat și Iladia) fiind privilegiate. Sunt organizate după comune și cercuri, având în frunte cnezi, care împreună cu nobilimea, sunt subordonați comișilor districtuali, sub jurisdicțiunea banului de Severin“⁶¹.

Trebuie precizat, că printre districtele românești din Banat istoricii enumeră și Districtul Comiat, care își avea centrul în localitatea Comiat. Deși istoricii mai vechi identifică localitatea pe un areal mai larg, Șoșdea, Ersig și Remetea Pogănici⁶², sau chiar Remetea Pogănici, „recent s-a opinat o identificare în hotarul satului Fârlug, având în vedere poziția acestuia în cadrul districtului“⁶³. Surse otomane de la mijlocul secolului al XVI-lea⁶⁴

⁵⁵ Gheorghe Jurma, Vasile Petrica, op cit, p 81

⁵⁶ Dumitru Țeicu, op cit, p 435

⁵⁷ Patriciu Drăgălina, *Din istoria Banatului de Severin*, Ed Tipografiei Diecezane, Caransebeș, 1889, p 91

⁵⁸ Dumitru Țeicu, op cit, p143

⁵⁹ ibidem, p 143

⁶⁰ Constantin Brătescu, *Istorie și cultură în arhivele Caraș-Severinului*, București, 1997, p 41

⁶¹ Petru Radu Dimitrie Onciulescu, op cit, p 17

⁶² Pesty Frigyes, „*Krassó vármegye története*“ vol II, partea 1, Budapesta, 1883, p 282 apud Dumitru Țeicu, op cit, p 315-316

⁶³ Dumitru Țeicu, op cit, p 316

pomenesc Fârlugul cu mențiunea că are o populație de 180 de locuitori, ceea ce însemna foarte mult pentru perioada la care ne referim. Deci este posibil ca centrul Districtului Comiat să fi fost chiar pe teritoriul actualei localități Fârlug.

Un raport din 1369 pentru rectificarea hotarelor districtelor, păstrat în arhiva Capitului din Cenad⁶⁵ menționează sediul districtului Comiat în Bazinul Pogănișului, numit tot Comiat, el dând și numele districtului.

Districtul Comiat se suprapunea bazinului superior al râului Pogăniș, mărginit de Munții Dognecei și Arenișului la Sud, Dealul Sacoș-Zăgujeni coborând spre nord în Valea Pogănișului, fiind închis ca într-o cetate de dealuri, grupând 15 sate românești, printre care: Zorlenț, Remetea, Valeapai, Duleu, Valea Mare, Cornet, Călugăreni, Dezești, Fârlug, fiind dispuse dealungul Pogănișului⁶⁶. De asemenea, după cuceririle romane de la 1550, sporul demografic crește, Fârlugul fiind amintit de izvoarele otomane⁶⁷ cu 180 de locuitori.

Documentele de cancelarie din secolul XIV aduc în prim plan districte românești cu un aparat instituțional folosind o terminologie proprie Regatului Ungariei: „comitatus, provincia, pertinentiae și districtus, iar actul privilegiat din 1451 nominalizează districtele bănățene cu termenul de <sedes>”⁶⁸.

Localitatea Comiat este pomenită în mai multe documente, redactate în limbile: latină, maghiară, germană sau turcă. Din păcate operele care le redau nu sunt traduse în limba română și de aceea le vom reda pe toate în traducerea lui Dumitru Țeicu⁶⁹.

În anul 1369, unele părți ale districtului Comiat sunt pomenite ca având hotar cu domeniul Remetea-Ersig, de-a lungul pârâului Rușag – un afluent al Pogănișului („Erusag pathaka”) – și a Văii Arenișului.

În anul 1422 este pomenit în legătură cu restituirea nobililor Stanciu, fiul lui Baab și Dragan, fiul lui Manciu a moșiei zălogite nobililor de Mâtnic din districtul Caran (Wolahy de Komyath, aule regie militis⁷⁰).

Comiatul evoluează la nivelul de târg, fapt ce reiese din actul de zălogire al lui Sigismund de Luxemburg către Iancu de Hunedoara (oppidum nostrum – Komyathy vocatum ... cum toto districtu similiter Komyathy⁷¹). Ioan Hunyadi și fiii săi au deținut Comiatul 25 de ani, în 1457 el revenind între cele șapte districte românești⁷².

⁶⁴ idem, p 436

⁶⁵ Patriciu Drăgălina, idem

⁶⁶ Dumitru Țeicu, op cit, p 316 și Patriciu Drăgălina, op cit, pagg 110

⁶⁷ Dumitru Țeicu, op cit, p 316

⁶⁸ idem, p 40

⁶⁹ toate citatele la Dumitru Țeicu, op cit, p 315-316

⁷⁰ Pesty Frigyes, „Szörény vármegyei hajdani oláh kerületek”, [vechile districte valahe din comitatul Severinului], Budapesta, 1876, p 57, apud Dumitru Țeicu, idem

⁷¹ Pesty Frigyes, „Krassó vármegye története” vol III, Budapesta, 1883, p 351 apud Dumitru Țeicu, op cit, p 315-316

⁷² Patriciu Drăgălina, idem, p 91

Coriolan Suciu⁷³ îl amintește din anul 1547. La fel și Petru Radu și Dimitrie Onciulescu⁷⁴, amintind de existența unei școli la care învățau și copiii din Bogda, și unde ar fi activat Ioachim Vancea și Moise Momir. Spre sfârșitul veacului XVI sunt amintite persoane din Comiat⁷⁵. Din păcate izvoarele turcești din secolul XVI nu menționează așezarea.

După cucerirea Banatului de către Imperiul Otoman, surse otomane dovedesc o intensitate de locuire în această zonă, la Fârliug fiind aproape 200 de persoane. Chiar și astăzi multe familii din Fârliug au nume otomane, familii originare din Fârliug și care nu au venit din alte localități: Osman, Aga, Beg, Beceriga, etc.

Nicolae Stoicescu îl numește „Comeat“ cu numele maghiar „Temeskomját“⁷⁶ și precizează că târgul avea o biserică din lemn, construită anterior anului 1766 în timp ce și Grigore Popiți⁷⁷ afirmă că biserica este menționată din 1766. Patriciu Drăgălina⁷⁸ afirmă că „opidul Comiat a dispărut după căderea Timișoarei în stăpânire turcească“.

O altă așezare neidentificată pe teren și care ar putea fi situată pe teritoriul localității Fârliug, sau cel puțin să cuprindă o parte din teritoriul său, este așezarea Cornet. Numeroase toponime se regăsesc pe teritoriul localităților Fârliug, Duleu și Valea Mare. De fapt, este vorba despre Dealul Cornet, împărțit de cele trei localități. Cert este că localitatea Cornet se situa în Valea Pogănișului.

Un document din 25 iulie 1420 ce întărea stăpânirea moșiilor Măgoia și Strâmtura de către familia Măgoia, pomenește pe Ladislau de Cornet, care depunea mărturie, alături de alți cnezi și nobili din districtele Severin, Lugoj și Comiat⁷⁹.

Mihail de Cornet, „walachorum keneziorum sciliret districtus Lugos“, este introdus în stăpânirea unor teritorii aparținând districtului Lugoj⁸⁰. Un alt document din 25 noiembrie 1458, încheiat de Capitul din Arad, pomenește despre atribuirea moșiilor Valea Mare (Mezevhath) și Strâmtura lui Mihail de Cornet⁸¹. Satul era deja pustiu în 1569.

Cu privire la rolul Fârliugului în cazul districtului, cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg, pomenește pe „obercnezu de la Ferliug, Ignia“ care-l voia de ginere și paroh la Fârliug, în 1774⁸². Dacă este să ne ghidăm după J.J. Ehrler, „potrivit întinderii sale mai mari ori mai mici, un district are un număr corespunzător de cercuri. Într-un cerc sau circumscripție se află un subadministrator și un **obercnez** (subl noastră) aflați în subordinea oficiului

⁷³ Coriolan Suciu, op cit, p 163

⁷⁴ Petru Radu Dimitrie Onciulescu, op cit, p 262

⁷⁵ Dumitru Țeicu, idem

⁷⁶ Nicolae Stoicescu, op cit, p 51

⁷⁷ Grigore Popiți, *Conspectul arhivelor din Banat*, București, 1950, p 69

⁷⁸ Patriciu Drăgălina, op cit, p 110

⁷⁹ Dumitru Țeicu, op cit, p 311

⁸⁰ Pesty Frigyes, „*Krassó vármegye története*“ vol III, Budapesta, 1883, p 383-386 apud Dumitru Țeicu, op cit, p 312

⁸¹ ibidem

⁸² Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, Ed Facla, Timișoara, 1981, p 205

administrativ districtual, care se compune dintr-un administrator, un preceptor, un controlor, un grefier și un practicant.⁸³ Informația este confirmată și de către Petru Radu Dimitrie Onciulescu⁸⁴. Din spusele celor doi rezultă că Fârliugul era un cerc al unui district, unde funcționa obercnezul Ignea. Numai că, tot J.J. Ehrler, menționează că la 1774 Fârliugul făcea parte din Districtul Vârșeț, Cercul Carașovei⁸⁵. Ori, în acest caz, nu se explică prezența unui obercnez la Fârliug. Numai în cazul în care în 1774 ar fi avut loc o reîmpărțire a districtelor sau a cercurilor din Districtul Vârșeț.

Observăm, din descrierea lui Nicolae Stoica de Hațeg, că la Fârliug existau două parohii ortodoxe, fapt ce presupune o populație numeroasă pentru secolul XVIII.

Multe monografii sau lucrări amintesc localitatea ca existând de la 1690-1700. Așa crede: Coriolan Suciu⁸⁶, Eliza și Dan Ghinea⁸⁷, Petre Radu și Dimitrie Onciulescu⁸⁸, Gheorghe Jurma și Vasile Petrica⁸⁹. Am dovedit că istoria așezării începe cu mult mai de vreme dar, probabil, abia de la 1690 apare numele Fârliug. Cert este că la 1774 se folosea deja numele redat de Nicolae Stoica de Hațeg, „Ferliug“. Nicolae Stoicescu⁹⁰ amintește printre numirile maghiare date localității: „Furloc, Furlug, Furluk“ iar Gheorghe Jurma și Vasile Petrica: „Furliug, Furliuc, Ferliuc, Furluc, Fârliuc“⁹¹ în timp ce Nicolae Cornean menționează că „la unguri se numia Furlac românii îi mai zic Furlug și Ferloc.“⁹² Mai este cunoscută pentru numele localității forma „Furlak (Furluk)“⁹³.

Biserica, declarată monument istoric, nu se știe când a fost construită, dar se știe că i s-a adăugat turnul clopotniță în anul 1785. De asemenea, pictura semicalotei altarului, a fost datată din prima jumătate a secolului XVII⁹⁴. Probabil biserica a fost ridicată în timpul stăpânirii turcești, când nu era îngăduit bisericilor ortodoxe să aibe turn și clopot, pentru ca populația să nu poată fi alertată în cazul unor invazii otomane.

Școala confesională greco-ortodoxă a fost înființată în anul 1776⁹⁵, în urma unor măsuri luate de administrația de la Viena de a încuraja înființarea unei școli în fiecare localitate. Aceeași sursă ne informează că în 1776 localitatea Fârliug avea 355 de case și o școală mai bună chiar decât cea din Lugoj. Sunt amintiți doi învățători, Geția Adamovici și Ion Belgia. În anul 1791 la școala confesională greco-ortodoxă din Fârliug învățau 30 de băieți,

⁸³ Johan Jakob Ehrler, *Banatul de la origini până acum (1774)*, Ed Facla, Timișoara, 1982, p 56

⁸⁴ Petru Radu Dimitrie Onciulescu op cit, p 20

⁸⁵ ibidem, p 150

⁸⁶ Coriolan Suciu, op cit, p 243

⁸⁷ Dan Ghinea, Elisabeta Ghinea, *Dicționarul localităților din România*, Ed Enciclopedică, București, 2000

⁸⁸ Petru Radu Dimitrie Onciulescu, op cit, p 269

⁸⁹ Gheorghe Jurma, Vasile Petrica, op cit, p 80

⁹⁰ Nicolae Stoicescu, op cit, p 68

⁹¹ Gheorghe Jurma, Vasile Petrica, op cit, p 81

⁹² Nicolae Cornean, *Monografia Episcopiei Caransebeșului*, Ed Tipografiei Diecezane, Caransebeș, 1940, p 283

⁹³ APC Fârliug, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârliug*, 1974

⁹⁴ Gheorghe Jurma, Vasile Petrica, p 80

⁹⁵ Petru Radu Dimitrie Onciulescu, op cit, p 269

ceea ce este foarte mult pentru acea vreme, denotând o preocupare serioasă pentru școală și cultură.

Pe un „Triod“ tipărit în București în anul 1746, s-a semnat „Parohul Fârliugului din satul Temeșasc. Scris în anul 1805, în luna lui ianuarie în 24 zile“⁹⁶. Aflăm că în 1805 Fârliugul era considerat sat Temeșasc, probabil făcând parte din Banatul Timișoarei.

Pe un „Minei pe Octomvrie“, Râmnic, 1776, se semnează doi preoți: „ierei Ioan, ierei Dimitrie“⁹⁷. Textul a fost scris spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, ceea ce trădează o parohie cu doi preoți, foarte mult pentru Evul Mediu, putând presupune o localitate foarte mare.

Locuirea acestui teritoriu este o permanență, începând cu prima vârstă a fierului și până la sfârșitul Evului Mediu, deși numele localității s-a schimbat în decursul timpului iar așezarea s-a mutat în funcție de interesele economice și agricole ale locuitorilor, până la stabilirea pe vatra actuală a satului, undeva pe la 1690-1700. Numărul mare de așezări umane poate fi rezultatul unificării comunităților rurale identificate pe teritoriul actual al Fârliugului, așezările medievale Comiat și Cornet coborând spre actuala vatră a satului. Unitatea nu s-a realizat direct. Localitatea Fârliug s-a întins întotdeauna pe o suprafață de câțiva kilometri, satul fiind împărțit în „suseni“ și „joseni“, sesizându-se diferențe etnologice și arhitecturale între cele două părți. Putem presupune o roire a celor două așezări feudale spre suseni, respectiv juseni, în timp devenind o singură localitate, probabil pe la 1690, cu numele Fârliug.

2.2 Epoca Modernă

Am considerat, adaptându-ne la sistemul românesc de periodizare a istoriei, că Epoca Modernă începe la 1821, an din care vom începe și noi a descrie desfășurarea evenimentelor istorice de la Fârliug.

În această perioadă apar la Fârliug două familii nobiliare, ce vor cumpăra un număr foarte mare de terenuri, familia Gașpary și familia Kucerni. „În centrul satului se aflau casele celor doi boieri înconjurate de brazi și flori“⁹⁸. Cele două conace erau despărțite de drumul ce ducea spre Reșița și Lugoj, intersectat de drumul spre Dezești și Duleu. În imediata vecinătate se găseau școala confesională greco-ortodoxă română, Primăria și biserica ortodoxă. În apropiere, pe drumul ce ducea spre Dezești, pe malul nordic al Tăului se afla o moară a familiei Gașpary și pivnițele acesteia. Zona deluroasă permitea celor două familii întinse domenii de viță de vie.

⁹⁶ Valeriu Leu, *Cartea veche românească din bisericile Eparhiei Caransebeșului 1648-1800*, Ed Banatica, Reșița, 1996 p 60

⁹⁷ Valeriu Leu, op cit, p 147

⁹⁸ APC Fârliug, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârliug*, 1974

Primul eveniment important din această perioadă este Revoluția de la 1848. La revendicările Revoluției pașoptiste au aderat și mai mulți țărani din Fârliug, la adunarea de la Lugoș participând, se pare, și unii preoți ortodocși din Fârliug⁹⁹. În această perioadă autoritățile maghiare au recrutat cu forța tinerii români din Fârliug pentru a face parte din gărzile naționale maghiare, fapt ce a dus pe mulți români la acte de nesupunere și revoltă împotriva ungarilor¹⁰⁰.

Cât privește preoții ce au participat, registrele matricole ne dau următoarele nume: între 1830-1840 Leontie Avramescu, Teodor Catone și Nicolae Avramescu iar, începând cu 1851: Nicolae Groza, Leontie Avramescu, Teodor Catone, în această perioadă funcționând în Fârliug trei preoți¹⁰¹.

O proclamație a Consiliului de război din Timișoara din 21 noiembrie 1848 prezintă o serie de excese ale revoluționarilor maghiari. Multe localități au fost devastate sau incendiate. Pe 6 decembrie 1848 satul a fost devastat și incendiat. De teamă, sătenii au fugit și s-au ascuns în păduri. Autoritățile maghiare au arestat 50 de persoane și i-au întemnițat la Reșița, torturându-i mai multe săptămâni¹⁰².

Anul 1858 consemnează cel mai mare număr de decese din istoria localității. Primul an din care avem informații demografice (născuți și decedați) este anul 1828, ele fiind consemnate, cu mici întreruperi până azi. Ori, în anul 1858 au fost consemnate 108 decese. Acest număr, exagerat de mare, ne face să presupunem o epidemie sau o boală gravă, atât anul 1857 cât și 1859 înregistrând cifre normale de decese pentru localitate.

În anul 1861 pe un „Miniei pe Sepemvrie“, Râmnic, 1780, a fost însemnată data când s-a acoperit sfânta biserică cu șindrilă: „s-au început a se șândrui s biserică și s-au gătat în anul 1863 în 4 octomvrie...“¹⁰³.

În anul 1880 comuna avea 384 de case și o populație de 2.101 locuitori din care 2.002 erau români (95%)¹⁰⁴. Recensământul arată o comună foarte mare, întinsă pe peste 2 km, casele fiind despărțite între ele de grădini.

Religiile majoritare erau: ortodocși –71%, greco-catolici 27%, urmate de altele cu un număr mic de credincioși: romano –catolici 2%, reformați –1 persoană, izraeliți –9 persoane.

O inscripție de pe o cruce de lemn, renovată în anul 1880, ne semnalează primul primar cunoscut de la Fârliug:

„S-a reînnoit această cruce cu spesele D.loru/
Simeonu Groza jude primariu/
și Petru Sârbu epitropu prim/
1880“

⁹⁹ I. D. Suci, op cit, p 157

¹⁰⁰ APC Fârliug, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârliug*, 1974

¹⁰¹ Nicolae Cornean, op cit, p 283

¹⁰² Preot Profesor doctor Mircea Păcuraru, *Revoluția românească din Transilvania și Banat în anii 1848-1849 – Contribuția Bisericii*, Sibiu, 1995, pag138

¹⁰³ Valeriu Leu, op cit, p 194

¹⁰⁴ *Recensământul general al populației – Transilvania 1880*, Ed Staff, București, 1997, p 122

O altă inscripție de pe un „Minei pe Iulie“, Râmnic, 1780, consemnează o calamitate naturală la Fârliug: „În anu[1] 1887 au fost pome multe de tot felu și s-au întâmplat în 6 august au bătutu peatra la 4 ceasuri după amnezi incat au rupt și căși și poamele s-au prăpădit. Ferliuc în 6 august 1887. Simeon Grozav, econom¹⁰⁵. Simeon Grozav este, probabil aceeași persoană cu primarul consemnat în 1880, iar faptul că acum se semnează econom ne face să credem că a pierdut funcția de primar la această dată. Litera „v“ de la sfârșitul numelui, este probabil o greșeală de grafie.

Primul nobil din familia Gașpary al cărui nume este consemnat este „spăiu“ Paul Gașpary. În ședința Comitetului Parohial din 19 noiembrie 1889¹⁰⁶ hotărăște achiziționarea a trei clopote noi, deoarece cele vechi erau sparte. Din cauză că turla bisericii avea nevoie de reparații, la fel și suportul pentru clopote, Comitetul Parohial mai hotărăște cumpărarea de material lemnos de la Paul Gașpary, pentru reparații la turlă, suportul clopotelor și gardul bisericii.

Se constată și o însemnată creștere a numărului populației, astfel încât în anul 1891 erau peste 200 de copii înscriși la școală. Potrivit legilor ungare era necesară încă o sală de clasă, numărul de 200 depășind numărul maxim de elevi pentru o clasă. Între săteni apar tulburări, ei ne având posibilități materiale pentru aceasta. În consecință, notarul Nicolau Dobrescu amenință Protopopiatul Ortodox Român Bogșa-Montană că va face demersurile necesare pentru înființarea unei școli de stat la Fârliug¹⁰⁷.

Numai că la școlile de stat se predă în limba maghiară, elevii învățau istoria Ungariei, fapt ce nu-l puteau accepta românii din Fârliug. Protopopul Macsim Popovici, se luptă din greu pentru lămurirea locuitorilor că o școală de stat în limba maghiară ar defavoriza și mai mult pe românii din Fârliug. În problema aceasta intervine și episcopul Nicolae Popeea care prin ordinul 1059/9 octombrie 1893 îl însărcinează pe protopop să „discute cu credincioșii noștrii din Furlug“¹⁰⁸ și să-i lămurească asupra necesității înființării unei a doua săli de clasă, pentru a preveni imixtiunea autorităților maghiare în problema învățământului confesional din Fârliug. Trebuie știut că, pe lângă școala confesională greco-ortodoxă, în Fârliug funcționa și o școală confesională greco-catolică. Protopopul Macsim Popovici se deplasează personal la Fârliug și reușește ca în ședința cu numărul X din 24 octombrie 1893 Comitetul parohială să ia decizia înființării unei a doua săli de clasă la școala din Fârliug¹⁰⁹.

Prima încercare de prezentare a monografiei localității, care s.a păstrat, aparține preotului Simeon Avramescu, și ne oferă date importante despre vatra satului, așezarea caselor și situația locuitorilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Bătrân și bolnav, preotul Simeon Avramescu

¹⁰⁵ Valeriu Leu, op cit, p 186

¹⁰⁶ APOR Fârliug, Protocolul ședințelor parohiale

¹⁰⁷ Arhiva Episcopiei Caransebeșului, IV/73/1895

¹⁰⁸ DJANCS, Fondul Protopopiatului Ortodox Bocșa.Montană dosar 16/1893 fila 1

¹⁰⁹ APOR Fârliug, Protocolul ședințelor parohiale X/1893

roagă Consistoriul diecezan din Caransebeș să-i mai trimită un preot în Fârliug, recomandându-l pe fiul său Aureliu Avramescu. Cererea este interesantă deoarece, în început, prezintă date exacte despre localitate: „Comuna Furlug e situată pe o vale între două dealuri în o distanță de 3 Chmet.¹¹⁰ lungime, cu estinderea mai multor strade pe cele mai scunde și așezate aripi a dealurilor. –

Din anul 1858 când s'a escat trecerea celor mai multor locuitori la religiunea gr.-cat. credincioșii gr. or. au ramas resfirați pe întregul teritor al comunei, așa în cât subscrisul di pre di am fost necesitat a percurge comuna întreagă pentru sevârșirea funcțiunilor preoțești, nisuind¹¹¹ ai mulțemi și ai atrage eară la religiunea străbună, ce în parte mi-a și succes, căci de la Nru neinsemnat de 40 de case, adi parohia gr. or. rom. numeră 260 de case.–¹¹². Raportul este datat: 4 martie 1894 și semnat Simeon Avramescu, preot.

Mai aflăm că Biserica Ortodoxă avea în total 64 de jugăre (aproximativ 39 ha.) de teren agricol, o suprafață foarte mare ca și satul, de altfel, întins pe 3 km., probabil cea mai întinsă localitate rurală din perioada respectivă din Banat.

În anul 1900 localitatea se întindea pe o suprafață de 7076 jugăre (4068,7 ha), suprafață pe care erau dispuse 471 de case. Satul era într-o majoritate covârșitoare românesc cu o populație de 2474 de locuitori, 98% erau români și o pondere de 1% o aveau maghiarii respectiv nemții¹¹³.

Din păcate în numai zece ani situația se schimbă: scade numărul de case, rămânând numai 462 dar crește populația, 2643 de persoane. Nu se constată modificări în suprafața localității. Românii rămân majoritari, dar numai în proporție de 95%, maghiarii și țiganii fiind în proporție de 2%, iar 1% germani¹¹⁴.

În concluzie, deși a crescut populația, a scăzut numărul de așezări. Creșterea populației poate fi explicată prin stabilirea celor 40 de familii de țigani, care se știe aveau un număr foarte mare de memebrii. În Fârliug, țiganii nu aveau voie să se așeze decât într-o zonă mărginașă a satului, pe drumul ce ducea către satul Dezești, numit „măhala țiganilor“.

2.3. Perioada contemporană

Perioada contemporană debutează cu Prima Conflagrație Mondială. Banatul făcând parte din Imperiul Austro-Ungar a fost afectat de război încă de la începutul acestuia, iulie 1914. Nu știm câți locuitori au fost incorporați, dar știm că au căzut în luptă 97 de bărbați. Dintre aceștia, unul avea gradul de fruntaș și unul era caporal, restul fiind toți soldați¹¹⁵.

¹¹⁰ kilometrii

¹¹¹ năzuind

¹¹² Arhiva Episcopiei Caransebeșului, III/93/1894

¹¹³ *Recensământul general al populației – Transilvania 1900*, Ed Staff, București, 1999, p 234

¹¹⁴ *Recensământul general al populației – Transilvania 1910*, Ed Staff, București, 1999, p 220

¹¹⁵ APOR Fârliug, Fond Pomelnice eroi, „Tabel nominal cu eroii comunei Fârliug căzuți în războiul din anii 1914 – 1918“

După Primul Război Mondial locuitorii satului protestează împotriva unuia din nobilii de la Fârliug, Arthur Gașpary, jefunidu-l și producându-I multe pagube¹¹⁶.

În 1920 boierul Feodor Pali Kucerni vânde moșia și pleacă de la Fârliug. În 1921 se înfăptuiește reforma agrară și o parte din moșia lui Arthur Gașpary va fi împărțită țăranilor¹¹⁷.

Între 1920 și 1923 la Fârliug se va organiza în fiecare zi de luni un târg de animale, pentru sătenii din satele apropiate.

După înfăptuirea României Mari, comuna Fârliug a făcut parte din județul Caraș, aparținând plasei Bocșa până în anul 1932.

Odată cu alipirea la românia, în Fârliug apar primele partide politice. Ideile socialiste au fost îbrățișate de Lungocea Petru și Știopu Nicolae care vor crea PSM, transformat mai apoi în PCR. O importantă familie comunistă, care a desfășurat o intensă activitate de partid, a fost familia Știopoane. Printre fârliugeni prind și ideile liberale, înființându-se PNL. PNȚ a avut o largă susținere la Fârliug și foarte mulți membrii¹¹⁸.

În anul 1943 boierul Arthur Gașpary va părăsi castelul din Fârliug, mutându-se la Lugoj. Castelul și domeniul familiei Gașpary a fost pus gaj la Banca „Lugojana“ din Lugoj și, deoarece Arthur Gașpary nu a mai putut achita creditul, Banca „Lugojana“ a scos imobilul și domeniul la licitație, fiind cumpărat de către Asociația „Agricultura Furlugeană“, din care făceau parte mai locuitori, toți din Fârliug. În anul 1947 castelul și pământurile au fost expropriate și date țăranilor. În imensul parc al castelului lui Arthur Gașpary locuitorii și-au ridicat case, având beneficiul că erau la strada principală¹¹⁹. Asociația „Agricultura Fârlugeană“ s-a reactivat în anul 2002 și a depus la Prefectura Județului Caraș-Severin cererea de revendicare a terenurilor expropriate, în baza Legii Nr. 1/2000.

Din 1933 comuna Fârliug va fi transferată plasei Lugoj, din județul Severin, până în 1950.

În cel de Al Doilea Război Mondial, 1941 – 1945, au căzut la datorie 41 de bărbați, unul fiind sergent, un fruntaș și ceilalți soldați¹²⁰.

După sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, sub protecția armatei sovietice, comuniștii acced din ce în ce mai mult spre putere, desființând instituțiile democratice și înființând instituții provizorii, cu drepturi largite. Acesta este și cazul comunei Fârliug. La Fârliug se desființează Primăria și Consiliul Local – instituții democratice – instaurându-se un „Comitet Provizoriu al Comunei Fârliug“, condus de un președinte, Petru Borduz, ajutat de secretar, Gligor Bulzan.

¹¹⁶ APC Fârliug, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârliug*, 1974, p 1

¹¹⁷ APC Fârliug, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârliug*, 1974, p 1

¹¹⁸ ibidem, p 2

¹¹⁹ ibidem, p 1

¹²⁰ APOR Fârliug, Fond Pomelnice eroi, „Tabel nominal de eroii Comunei Furluiug jud Severin căzuți în războiul din 1941 – 1945“

Din 1950, în urma schimbării sistemului de împărțire a țării, comuna Fârliug va face parte din regiunea Severin, raionul Reșița, până în august 1952 când se va face o rearondare și reîmpărțire a regiunilor, și comuna va trece la Regiunea Timișoara, raionul Reșița. O nouă împărțire se va face în anul 1960, când se va înființa regiunea Banat și comuna Fârliug va trece la raionul Lugoj, fiind mult mai aproape de Lugoj decât de Reșița.

Populația localității va scădea grav datorită industrializării orașelor apropiate, Bocșa, Reșița și Lugoj, foarte mulți migrând spre oraș, unde câștigau mai mult decât în agricultură, deși la Fârliug nu a fost CAP. Astfel, dacă în 1912 localitatea avea 2.100 de locuitori, în 1930 mai rămân 2.056 de locuitori, pentru ca în 1940 să fie abia puțin peste 2.000 de locuitori. Din 1950 populația scade foarte mult, în 1956 mai fiind abia 1.871 de locuitori. Statistica numărului de gospodării din Fârliug înscrise în registrul agricol erau de 495¹²¹. În anul 1966 mai locuiau în Fârliug doar 1.735 de persoane. În anul 1973 au mai rămas la Fârliug doar 1642 de locuitori, din care 802 erau bărbați. Localitatea avea totuși 456 de numere¹²². La începutul deceniului 8, în anul 1980,¹²³ în Fârliug mai erau 340 de familii și doar 1370 de locuitori!

Satul a fost electrificat în anul 1964, înregistrându-se 327 de consumatori de energie electrică. Linia electrică era trasă pe stâlpi de lemn și avea o lungime de 8,1 km. La Fârliug se consumau anual aproximativ 180.000 Kwh.

În 1967 se construiește un nou local pentru Școala generală din Fârliug, cu etaj, cu câte șase săli la fiecare palier și cu cabinete pentru principalele materii. În același local funcționa și grădinița.

Din 1968 se reorganizează țara pe județe, comuna Fârliug aparținând județului Caraș-Severin, care avea reședința de județ la Reșița. Aceeași organizare funcționează până în prezent.

În 1970 a început construirea unui nou dispensar sanitar, președintele Consiliului Popular Fârliug fiind Ioan Șăin, iar vicepreședinte Marcovici Dorel. Ca medic funcționa dr. Ioan Târziu. Dispensarul a fost construit cu etaj, unde era locuința medicului, cu local pentru farmacie.

Revoluția din 1989 a produs foarte multe schimbări și pentru localitatea Fârliug. Datorită unor abuzuri din timpul comunist, localnici s-au revoltat și au schimbat mai mulți funcționari. Furiei localnicilor au căzut pradă și directorul de Cooperatie, Marcovici Dorel și secretarul Consiliului Popular, Mitric Gheorghe, înlocuit cu Pau Ioan, care va funcționa până în 1994, când va reveni Gheorghe Mitric, ce activează și în prezent.

Primul primar ales după 1989 a fost Petru Petrica, ce a activat până în anul 1992. De asemenea, încep la Fârliug să se înființeze o serie de partide politice. Frontul Salvării Naționale a avut ca membru fondator pe Toma Adam, după 1992 devenind Partidul Democrat. Dintre membrii acestui partid mai putem aminti pe: Căpraru Petru, primar între 1993–1996. Frontul

¹²¹ DJANCS, Fondul Primăria Fârliug, fila 169

¹²² APC Fârliug, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârliug*, 1974, p 12

¹²³ APOR Fârliug, *Istoricul localității și parohiei Fârliug, județul Caraș severin*, Pr Alexe Lupanos, 1980

Democrat al Salvării Naționale, număra printre membrii pe Ion Beceriga, transformându-se după scindarea de FSN în PDSR. Datorită unor disensiuni legate de președinția FSN, Dorel Marcovici se va desprinde fundând PSDR. În anul 2000 se vor unifica PSDR și PDSR, formând Partidul Social Democrat. Președinte al PSD a fost numit Dorel Marcovici iar vicepreședinte Ion Beceriga. PNL a fost reprezentat de către Boglea Ion, din anul 2000 viceprimar, și Moisă Gheorghe. PNT a pierdut dintre susținători, deși a obținut rezultate bune în CDR la alegerile din anul 2000, având 1 primar, Petru Vernica, și 2 consilieri. În preajma alegerilor din 1996 a fost înființat Alianța Națională Creștin Democrată, activând în cadrul acestui partid: Laeș Petru și Poamă Ovidiu, ambii membrii în Consiliul Local. Un alt partid apărut în preajma lui 1996 a fost Alianța Pentru România, din care a făcut parte și preotul Bogdan Berdacu.

Din anul 1995 Școala cu clasele I–IV Suseni din Comuna Fârliug a fost desființată, din lipsă de elevi.

3. INSTITUȚIILE

3.1 BISERICA ORTODOXĂ

3.1.1 Istoricul Bisericii Ortodoxe

Despre vechimea bisericii nu avem date exacte. Nicolae Stoicescu¹²⁴ spune că biserica avea hramul Adormirii Maicii Domnului și că datează din

¹²⁴ Nicolae Stoicescu, op cit, p 68

secolul al XVIII-lea, „ante 1783“ contrazicându-l pe Grigorie Popiți¹²⁵ care afirmă că ar data la 1783. Gheorghe Jurma și Vasile Petrica¹²⁶ spun că „biserica actuală este datată 1789“. Mai sigură este datarea bisericii în prima jumătate a secolului al XVII-lea, nu după 1750. Statistica Episcopiei Timișorii din 11 iunie 1767 menționează la Fârliug doi preoți ortodocși, cu numele de Popovici¹²⁷. Ori este greu de crezut existența la Fârliug a doi preoți, ce presupune o parohie mare, și inexistența unei biserici! În ianuarie 1774 Nicolae Stoica de Hațeg vorbește despre „popa Matei“¹²⁸ din Fârliug. Cu siguranță acolo exista deja o biserică, deoarece obercnezul Ignea îl voia de ginere și preot la Fârliug. Nicolae Stoica face chiar o deplasare la Fârliug, unde cunoaște pe fiica acestuia și acceptă propunerea. Nu ne putem imagina ca Nicolae Stoica de Hațeg să accepte să fie preot într-o parohie cu cel puțin doi preoți dar fără biserică.

Administrația austriacă dă un decret în 1776. Primul paragraf prevedea ca „în fiecare localitate din Banatul Timișorean, cu locuitori ortodocși care au o parohie, trebuie să se ridice la timp și o școală trivială pentru învățământul tineretului lor“¹²⁹. La Fârliug școala se înființează tocmai în 1776, deci exista deja o biserică la acel an.

Argumentul cel mai puternic este pictura de pe semicalota sfântului altar care „după părerea unei comisii naționale de expertiză de la București datează înainte de prima jumătate a secolului XVII“¹³⁰.

Probabil biserică a fost ridicată în timpul stăpânirii turcești, când nu era îngăduit bisericilor ortodoxe să aibe turn și clopot, pentru ca populația să nu poată fi alertată în cazul unor invazii otomane. Turnul clopotniță a fost ridicat între anii 1783-1785¹³¹, după instaurarea administrației austriece în Banat, când interdicția turcească a fost anulată.

Pe un „Minei pe Octomvrie“, Râmnic, 1776, se semnează doi preoți: „ierei Ioan, ierei Dimitrie“¹³². Textul a fost scris spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, ceea ce trădează o parohie cu doi preoți.

Pe un *Minei pe Martie*, Râmnic, 1779, se află scris: „acest Minei iastă a bisericii Ferliucului. Eu, Mihai Belgia paroh“ scris în prima jumătate a secolului al XIX-lea¹³³. În registrele de stare civilă Mihail Belgia se semnează la oficierea serviciilor religioase până în anul 1831¹³⁴. Pe un *Minei pe Mai*, Râmnic, 1780 pe coperta 1 este scris: „această carte ce să zice Minei, iastă a bisericii Ferligului cumpărată cu banii bisericii și cine să va afla să o fure sau să zică că-I a lui să fie afurisit de 300 și 18 sfinți părinți ce s-au strâns la săboru dintîi de la Nicheea și să-i săce o mână și un picior și să i să varsă

¹²⁵ Grigore Popiți, op cit, p 44-45

¹²⁶ Gheorghe Jurma, Vasile Petrica, op cit, p 81

¹²⁷ ibidem, p 80

¹²⁸ supra p 25

¹²⁹ Petre Radu Dimitrie Onciulescu, op cit, pag 133

¹³⁰ Gheorghe Jurma, Vasile Petrica, op cit, p 81

¹³¹ APOR Fârliug, *Istoricul localității și parohiei Fârliug, județul Caraș severin*, Pr Alexe Lupanos, 1980

¹³² Valeriu Leu, op cit, p 147

¹³³ ibidem, p 147

¹³⁴ DJANCS, Fondul Parohia Ortodoxă Română Fârliug, Reg Nr 1

mațale lui ca ale lui Arie“. Inscripția a fost datată la sfârșitul secolului al XVIII-lea¹³⁵. Din conținutul ei rezultă clar că este vorba despre un preot, chiar bine pregătit, care în evul mediu cunoștea că primul Sinod Ecumenic s-a ținut la Niceea, că au participat 318 sfinți părinți, etc. Comparând această însemnare cu cea redată mai sus, și formele aproape identice pentru numele loclăitășii –Ferlicului, în prima și Ferligului, în cea de a doua – și faptul că au fost scrise în aceeași perioadă, autorul este, probabil, tot preotul Mihail Belgia.

Pe un „Triod“ tipărit în București în anul 1746, s-a semnat „Parohul Fârliugului din satu Temeșăsc. Scris în anul 1805, în luna lui ianuarie în 24 zile“¹³⁶. Poate fi vorba despre același Mihail Belgea, sau chiar Ioan Belgea, care din 1791¹³⁷ este consemnat ca învățător, probabil fiind și preot, fiind trecut în registrele de stare civilă până în anul 1835¹³⁸.

O a doua însemnare este scrisă pe coperta 1: „în vinerea apștilor am scris, în luna lui aprilie în 8-lea an 1819“.

Pe un „Minei pe Septembrie“, Râmnic, 1780, pe coperta 1 este însemnarea, făcută probabil de același preot: „Aciast Minei iastă a biserici Ferliugului cumpărat cu banii bisaricii și cine va zice că nu-i a bisericii să fie anatema“. Însemnarea a fost făcută în prima jumătate a secolului al XIX-lea¹³⁹.

Pe un *Minei pe Iulie*, Râmnic, 1780, mai sunt două însemnări de la prima jumătate a secolului al XIX-lea, ambele cu text asemănător: „Această carte ce să numește Minei pe două luni, adecă pe luna lui Iulie și august este a bisăricii Furliucului“ și „acest minei iastă a bisăricii Furliugului cumpărat cu banii bisăricii“¹⁴⁰.

Registrele de stare civilă consemnează numele lui Nicolae Avramescu, între 1824-1838, primul preot cunoscut din familia Avramescu¹⁴¹.

În anul 1833 este instalat la Fârliug preotul Sava Chevereșan, care va păstori până în anul 1838. Venirea lui la Fârliug este legată probabil de retragerea lui Mihail Belgea în 1831, probabil bolnav sau chiar decedat în anul 1832. În 1834 la Fârliug este consemnat și Dimitrie Drăghici¹⁴², care va sluji și el până în anul 1838. Dimitrie Drăghici îl va înlocui pe Ioan Belgia, care nu va mai fi consemnat din anul 1835.

Pe un *Penticostar*, Râmnic, 1743, se păstrează într-o însemnare numele unui crâșnic: „Această sfântă și dumnezeiască carte ce se numește Penticostari este a sf bisearici a satului Furluc cumpărată cu bani sfintei bisearici și am scris eu, robul lui D-zeu, Dimitrie Sârbu cu mâna dă țărână. Mâna va putrezi iară scrisoarea în veac să va pomeni. Dimitrie Sârbu crâșnic.

¹³⁵ Valeriu Leu, op cit, p 177ă+

¹³⁶ Valeriu Leu, op cit, p 60

¹³⁷ supra p 27

¹³⁸ DJANCS, Fondul Parohia Ortodoxă Română Fârliug, Reg Nr 1

¹³⁹ Valeriu Leu, op cit, p 193-194

¹⁴⁰ ibidem, p 186

¹⁴¹ DJANCS, Fondul Parohia Ortodoxă Română Fârliug, Reg Nr 1

¹⁴² DJANCS, Fondul Parohia Ortodoxă Română Fârliug, Reg Nr 1, 2, 9

Anu 1834¹⁴³„. Aceeași persoană se semnează pe un *Minei pe Mai*, Râmnic, 1780: „Scris-am eu robul lui Dumnezeu, Dimitrie Sârbul în anul 1834“¹⁴⁴.

Numele unui alt crâsnic ne este păstrat într-o însemnare de pe un *Minei pe Iulie*, Râmnic, 1780, pe fila 185 păsându-se însemnarea: „Dimitrie Enășilă crâsnic la biserica Fârliucului de 20 și 2 de ani 1834 de 2 iunie în zile“¹⁴⁵. Tot el se semnează pe un *Minei pe Iulie*, Râmnic, 1780 dimpreună cu Nicolae Marta: „Dimitrie Ecășilă crâsnic în Ferliuc cu Nicolae Marta în Furluc cu (...) amândoi de un caracteri, 1835“¹⁴⁶.

Nicolae Marta se semnează și singur pe aceeași carte: „această s-tă carte iastă a sfintei bisăricii Furlugului cumpărată cu banii bisăricii. Scris-am cu mâna de țărână. Mâna va putrezi iară scrisoarea în veac se va îndrepta. Dat în Furluc în 28 iulie 1839. Nicolae Marta crâsnic în Furluc de la 16 ani de la naștere și de 3 ani crâsnic“. De aici vedem că în 1835 Nicolae Marta era la începutul activității sale de crâsnic. Era un obicei vechi ca, încă din tinerețe, cel care vroia să învețe o meserie să se alipească de cineva mai bătrân care știa dedesupturile acestei meserii, ceea ce este și cazul lui Nicolae Marta care a învățat pe lângă Dimitrie Enășilă care, în 1885 când începe Nicolae Marta, avea 23 de ani de slujire ca și paraclisier. Mai trebuie remarcat că, deși Nicolae Marta era doar crâsnic, știa să scrie, ceea ce dovedește prezența unei școli bune la Fârliug.

Între 1835 și 1837 Nicolae Marta era doar ucenic. După cei trei ani de „practică“ el este considerat deja crâsnic deplin. Probabil că ucenicia pentru crâsnic avea stabilită o perioadă de trei ani, după cum reiese dintr-o inscripție de pe aceeași carte: „să se știe când m-am pus eu Nicolae Marta crâsnic. M-am pus în 1 septembrie anu 1837 și am slujit până la anul 1840 și de acea încolo și sunt 3 ani în Furluc în 20 august anu 1840. Nicolae marta crâsnic de 3 ani împlinit“.

În anul 1836 va veni ca preot la Fârliug Leontie Avramescu, fiul lui Nicolae Avramescu, probabil. Leontie va sluji la Fârliug până în anul 1857¹⁴⁷.

În anul 1838 pleacă de la Fârliug atât Sava Chevereșan cât și Dimitrie Drăghici, la Fârliug fiind numiți Nicolae Groza, ce va sluji până în anul 1872 și Teodor Catone, care în 1858 va trece la confesiunea greco-catolică, unde va mai sluji până în 1874¹⁴⁸.

În anul 1854 sunt amintiți la Fârliug alți doi crâsnici, într-o însemnare de pe *Triodul*, București, 1746 : „În acest an, 1854 am fost crâsnic, Simeon Groza și Simeon Marghis¹⁴⁹ crâsnic¹⁵⁰“. Din aceste însemnări rezultă că la Fârliug funcționau câte doi crâsnici. Simeon Groza va ajunge jude primariu la Fârliug în perioada anilor 1880.

¹⁴³ Valeriu Leu, op cit, p 43-44

¹⁴⁴ Ibidem, p 178

¹⁴⁵ Ibidem, p 186

¹⁴⁶ Ibidem, p 186

¹⁴⁷ DJANCS, Fondul Parohia Ortodoxă Română Fârliug, Reg Nr 2 , 9

¹⁴⁸ ibidem

¹⁴⁹ greșeală de grafie, corect: Marghita

¹⁵⁰ Valeriu Leu, op cit, p 60

O însemnare pe aceeași carte ne descoperă numele altui crâsnec: „să se știe când m-am pus eu Crisnec Ioane Aga că m-am pus în 29 iunie anu 1859 și dimplinitu până în anu 1866, 24 augustu cu Ioane Vitta amindoi. Ioane Aga“. Ioan Aga ținea să arate clar că a trecut perioada de ucenicie și că, probabil, l-a luat alături de el pe Ioan Vița.

În anul 1855 a fost instalat ca preot Simeon Avramescu, probabil fiul lui Leontie Avramescu, ca al treilea preot slujitor în Fârliug¹⁵¹. La Fârliug mai slujeau preoții Nicolae Groza și Teodor Catone. Ultimul este de tristă amintire, deoarece în 1858 va trece la confesiunea greco-catolică cu aproape întreaga parohie, la credința străbună mai rămânând doar 40 de familii.

Pe *Mineiul pe Septembrie*, Râmnic, 1780, este consemnat anul acoperirii bisericii cu șindrilă: „În anul 1861 s-au început a se șândrui s biserică și s-au gătat în anul 1863 în 4 octomvrie prin episcopul Nicolae Marta cu șindrilă lungă 1600 și tăiată face 32.000. Ion Aga crîsnec“¹⁵².

În ședința din 27 decembrie 1885 preotul Simeon Avramescu aduce la cunoștința Comitetului și Sinodului Parohial pastorală episcopului Ioan Popasu prin care se informau parohiile că s-a înființat Tipografia Diecezană la Caransebeș. Vestea a fost primită cu mult entuziasm de către credincioși¹⁵³.

În ședința din 22 februarie 1887 preotul Simeon Avramescu aducea înaintea Comitetului Parohial că preotul greco-catolic, Petru Catone, fiul lui Toade Catone, a ocupat o parte din sesia parohiei ortodoxe și refuză să o cedeze proprietarului de drept. Comitetul Parohial însărcinează epitropia să scoată extrasul de carte funciară pentru acele terenuri și să facă demersurile necesare la Consistoriul Diecezan pentru recuperarea terenurilor ocupate abuziv de preotul greco-catolic Petru Catone¹⁵⁴.

Am amintit deja însemnarea lui Simeon Groza din anul 1887, când consemnează grindina ce a căzut pe 6 august, de praznicul Schimbării la Față. El se semnează „Simeon Grozav, econom“, termenul de econom sugerând, probabil, că Simeon Groza era în 1887 epitrop.

În ședința Sinodului parohial din 20 august 1889 se hotărăște achiziționarea a 3 clopote noi pentru biserica din Fârliug, cele vechi fiind sparte. Se dorea achiziționarea unui clopot mare, de 150 de Kg, a unui mijlociu, de 75 de kg, și a unui mic, de 50 kg¹⁵⁵.

În proiectul de buget pe anul 1890, propus spre aprobare, la poziția 11 era prevăzută cumpărarea unui Apostol cu suma de 8 fl. Până la urmă se va face coletă prin sat și, cumpărarea Apostolului în 1896 ducând la divergențe puternice între învățătorul Georgiu Ionuțescu și pretorul Nicolau Dobrescu.

Din același proiect de buget, poziția 5, aflăm numele celor doi crâsnici: Ioan Aga și George Marghita, remunerați într-un an cu 12 fl.

¹⁵¹ AEC, III/93/1894

¹⁵² supra 29

¹⁵³ APOR Fârliug, Protocolul ședințelor parohiale

¹⁵⁴ ibidem

¹⁵⁵ AEC III/211/1891

La ședința Comitetului Parohial din 19 noiembrie se stabilește repararea turlei și a clopotului precum și refacerea gardului bisericii¹⁵⁶. Lemnul va fi cumpărat de la Paul Gașpary, tatăl lui Arthur.

În 1890 Comitetul parohial a delegat pe Iosif Vița, episcop prim, Petru Groza și Ioan Vița pentru a merge în Timișoara „la fabrica de clopote“ pentru a cumpăra cele trei clopote¹⁵⁷. Bani au fost adunați abia în anul 1891 când Măxim Popovici, protopopul Bocșei Montane înaintează un raport cemitului eparhial, arătând că fârliegenii voiau ca de sărbătoarea Pogorârii Sfântului Duh clopotele să fie sfințite¹⁵⁸.

Comitetul Parohial, în ședința din 26 aprilie 1892, hotărârea încă o dată, reparații capitale la localul și turnul bisericii¹⁵⁹. Este cert că nici în 1892 cele trei clopote nu au ajuns la Fârliug.

În ședința din 17 ianuarie 1893 se hotărăște achiziționarea unor veșminte preoțești, din mătase roșie cu fir aurit, la prețul de 140 fl., și un steag roșu tot cu fir aurit, costând 60 fl. Deoarece suma de 200 fl. nu era în totalitate la dispoziția episcopiei, se hotărăște contractarea unui credit de la banca „Lugojana“ din Lugoj, pentru a putea achiziționa atât veșmintele cât și steagul roșu cu fir aurit, pentru înfrumusețarea bisericii¹⁶⁰. Steagul se păstrează și astăzi, fiind într-adevăr o piesă de artă bisericească deosebită, pictată, pictura păstrându-se slab.

Episcopul prim, Iosif Vița, a încercat realizarea unui cor la biserică, adunând și o sumă de 21 de fl., însă Comitetul Parohial a socotit că suma nu este suficientă pentru înființarea unui cor. Bani se vor folosi la cumpărarea steagurilor și veșmintelor preoțești¹⁶¹. Se pare că la cumpărarea acestora au participat și nobili Teodor Pali Kruceni și Paul Gașpary¹⁶².

De asemenea se programează reparații capitale la localul bisericii, în vara acestui an. Sunt prevăzute același reparații și la suportul pentru clopote și turnul bisericii, ceea ce ne face să credem că nici în 1893 cele trei clopote nu au ajuns la Fârliug¹⁶³.

Sărbătoare mare la Fârliug pe 29 iunie 1894, de praznicul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, când protopopul Măxim Popovici va instala pe Aureliu Avramescu, capelan în Fârliug, fiul lui Simeon Avramescu, grav bolnav de emfizem pulmonar¹⁶⁴. Alegerea datei poate avea și un caracter misionar, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, fiind și hramul capelei greco-catolice. Deși proaspăt instalat la Fârliug, între anii 1894–1895, Aureliu Avramescu va suplini la Parohia Ortodoxă din Vermeș¹⁶⁵. El revine la Fârliug pe 26 iulie 1895, de când îl va suplini pe învățătorul Georgiu Ionuțescu.

¹⁵⁶ APOR Fârliug, Protocolul ședințelor parohiale

¹⁵⁷ ibidem

¹⁵⁸ AEC III/211/1891

¹⁵⁹ AEC IV/73/1895

¹⁶⁰ APOR Fârliug, Protocolul ședințelor parohiale II/1893

¹⁶¹ APOR Fârliug, Protocolul ședințelor parohiale III/1893

¹⁶² Gheorghe Jurma, Vasile Petrica, op cit, pag 80

¹⁶³ APOR Fârliug, Protocolul ședințelor parohiale IV/1893

¹⁶⁴ AEC III/193/1894

¹⁶⁵ AEC III/99/1901

Tot în anul 1894 notarul pretorial Nicolau Dobrescu sesizează pe Protopopul Macsim Popovici și, mai apoi, Consistoriul Diecezan, despre o disensiune între învățătorul Georgiu Ionuțescu și cei doi preoți. Aureliu și Simeon Avramescu au inițiat în anul 1892 o colectă pentru cumpărarea unui Apostol cu litere latine, de la Librăria Diecesană din Caransebeș însă, învățătorul Ionuțescu vroia să-l cumpere de la Mitropolia din Sibiu, pentru a fi scris cu litere cirilice.

Protopopul va dispune o anchetă și va trimite la Fârliug pe capelanul Ioan Stoican din Ezeriș. Acesta înaintează raportul anchetei pe 4/14 august. Din raport rezultă că afirmațiile lui Nicolau Dobrescu sunt nefondate, neexistând nici un conflict între învățător și preoți. Totuși credem că, măcar în parte, Nicolau Dobrescu avea dreptate. Apostolul se va cumpăra abia peste patru ani, în 1 august 1896. Mai apoi, în 1902, când Georgiu Ionuțescu a fost pensionat, va refuza să predea inventarul școlii lui Aureliu Avramescu, cum ar fi fost regulamentar.

Apostolul a fost deja cumpărat în august 1896. Nicolau Dobrescu revine cu o nouă sesizare, în termeni mult mai duri, pe 4/16 august 1896. Protopopul înaintează dosarul Consistoriului Diecezan, vicarul Filaret Musta dispunând analizarea lui în Sinodul Eparhial. Din nefericire, dosarul 266 ce cuprindea analiza reclamației de către Sinod, nu se mai păstrează în arhivă, neștiind cum s-a rezolvat situația. Din păcate nici o listă de inventar nu menționează vre un Apostol tipărit înainte de anul 1900. Arhiva parohiei păstrează un *Apostol*, Sibiu, 1900, „tipărită acum atâtăia-ora cu litere latine în dilele Preînălțatului Împărat și Rege Francisc Iosif I.”¹⁶⁶. Ori Apostolul cumpărat nu s-a păstrat, ori s-a cumpărat abia în 1900.

Pe 23 iunie 1895 Comitetul Parohial înaintează un raport către Protopopiatul Ortodox Bogșa-Montană, prin care arată că pe pământul parohiei ortodoxe s-au constituit mai multe livezi de pruni și s-au obținut roade bogate. În consecință s-a cumpărat un cazan de țuică instituindu-se și o „Fundatie de Răchie“, atât la biserică, cum și la școală. Țuica era păstrată și valorificată de către epitropi. Datorită fiscalității excesive impuse de autorități, Comitetul Parohial se vede nevoit să decidă vânzarea acestuia¹⁶⁷. Protopopul înaintează raportul Consistoriului Diecezan, pe 3/15 iulie 1898, care decide vânzarea acestuia prin licitație.

Potrivit *Raportului general despre starea protopopiatului pe anul 1897 în plan bisericesc și școlar. Date statistice cu privire la averile bisericesti și școlare - 1897*¹⁶⁸ Parohia Ortodoxă Fârliug avea în proprietate 60 de jugăre de teren, obiecte bisericesti în valoare de 650 de fl., și o avere bisericască, ce număra 2.790 fl.

În decembrie 1898 în biserica din Fârliug au intrat hoții. Preotul paroh a raportat protopopului Macsim Popovici cele întâmplate. Hoții au pus un

¹⁶⁶ APOR Fârliug, Fond cărți Nr 8

¹⁶⁷ AEC III/260/1898

¹⁶⁸ DJANCS, Fondul Protopopiatul Ortodox Bocșa-Montană, dosar 1/1897-1898

„par“ lung pe care s-au urcat pe fereastra sfântului altar, au deschis-o, au intrat în biserică, au deschis dulapul cu bani și au furat 12 fl.

Notarul Iosifu Andreiu și judele primariu Iosifu Vița au anunțat jandarmii, dar făptașii nu au fost prinși. Preotul paroh încheie raportul cu cuvintele: „banii nu sunt mulți iară mica onoare, ce au mai avut-o, comuna Furlug, au perdut-o pentru totdeauna, când și în biserică se află lotrii jefuitori!“¹⁶⁹.

În anul 1901 capelanul Aureliu Avramescu a fost detașat la Cuptoare, pentru a suplini ca paroh și învățător, deoarece comuna a fost în majoritate greco-catolică și a acceptat să revină la Ortodoxie cu condiția ca Episcopia să le asigure tot timpul preot și învățător în sat.

Comitetul Parohial Fârliug s-a întrunit pe 11/24 martie 1901 sub președenția ad hoc a lui Ioan Vița, epitrop prim, spre a cere Consistoriului Diecezan și Protopopiatului Bocșa-Montană pe preotul Aureliu Avramescu, deoarece parohul Simeon Avramescu este grav bolnav și, ne fiind preot în sat, greco-catolicii profită de situație și preotul Petru Catone atrage credincioșii ortodocși pentru a se spovedi și împărtăși.

Redăm și un pasaj din cererea Comitetului Parohial, despre preotul Simeon Avramescu: „...care cu pietate și bună credință și părinteasca sa iubire, cu cele mai mari greutateți în mijlocul unei comune unite ne-au păstorit pre noi, poporul cel dreptcredincios ortodox în număr de 1620 de suflete“¹⁷⁰.

Datorită situației satului Cuptoare, Consistoriul Diecezan obligă pe capelanul Ioachim Jurca din Ezeriș, să stea pe timpul Săptămânii Sfintelor Patimi și de Praznicul Învierii, în Fârliug.

Cererea Comitetului Parohial păstrează și numele lui Ion Groza, „jude prim.[ariu]“ în anul 1901.

În anul 1937 arhiereul Vasile Lăzărescu va face o vizită canonică la Fârliug și, constatând gradul avansat de degradare al sfântului antimis, în 19 decembrie 1937 va sfinți un nou antimis pe seama Parohiei Fârliug¹⁷¹.

În anul 1940 la Fârliug erau 1932 de credincioși ortodocși, 295 de greco-catolici și 18 romano-catolici, parohia fiind de clasa a II-a¹⁷².

Între anii 1945-1947 a fost restaurată biserica prin ridicarea pereților cu 1,5 m, folosindu-se cărămidă arsă, sub îngrijirea preotului Nicolae Popovici. Biserica a fost sfințită la 5 octombrie 1947 de către episcopul Caransebeșului, Veniamin Nistor¹⁷³. Probabil acum, episcopu îi schimbă hramul care a fost încă din sec XVIII, „Adormirea Maicii Domnului“, cu „Nașterea Maicii Domnului“, care rămâne până astăzi.

Imediat după instaurarea regimului comunist, la 2 septembrie 1949, preotul Nicolae Popovici este obligat să predea statului român, reprezentat de o comisie formată din Petru Borduz, președintele Comitetului Provizoriu al

¹⁶⁹ AEC V/44/1899

¹⁷⁰ AEC III/99/1901

¹⁷¹ APOR Fârliug, *Istoricul localității și parohiei Fârliug, județul Caraș severin*, Pr Alexe Lupanos, 1980

¹⁷² Nicolae Cornean, op cit, p 284

¹⁷³ Gheorghe Jurma, Vasile Petrica, op cit, p 81

Comunei Fârliug, Gligor Bulzan, secretar, Stoica Ion, agent agricol și Andreica Pavel, delegatul Comitetului Provizoriu al plasei, sesia parohială, în total de 49 jugăre (33,96 ha)¹⁷⁴.

O nouă reparație la biserică este făcută în anul 1972, de către preotul Alexe Lupanos.

În anul 1982, preotul Ioan Mateia a contractat pictorul de categoria I, Gheorghe Costiurin, pentru pictarea bisericii, începută în anul 1983 și terminată în anul 1985¹⁷⁵. Pe lângă Gheorghe Costiurin au mai lucrat Eugen Potros „și mai tinerii Silviu Softu, Aron Ion, Florea Constantin. Pictura s-a făcut în frescă atât în interior cât și în exterior. Recepția picturii s-a făcut în anul 1988, iar în anul 1989 s-au făcut reparații capitale la exteriorul bisericii, la turlă, etc.¹⁷⁶

Tot acum s-a pictat și iconostasul, până acum fiind îmbodobit cu 18 icoane înrămate, cele mai multe vechi de peste o sută de ani, donate în anii 1850-1890.

Pictura a fost sfințită de către PS dr. Laurențiu Streza, episcopul Caransebeșului, pe 21 septembrie 1997. Ceremonia a avut un fast aparte: călăreți și țărani în straie populare au așteptat arhiereul la intrarea în sat și a fost condus cu o caleașcă până la biserică. Din păcate părintele Ioan Mateia nu a mai putut culege roadele ostanelilor sale, fiind deja preot în Reșița, Parohia Fârliug fiind păstorită de preotul Bogdan Berdacicu.

Tot sub păstoriarea părintelui Berdacicu, a fost dărâmată casa parohială, însă nu s-a mai reușit ridicarea ei.

După căderea regimului comunist, preotul Ioan Mateia va depune actele pentru restituirea unora dintre terenurile expropriate în 1949, fapt realizat, conform Legii Nr. 18/1991 în 9 aprilie 1992, primind 4,06 ha teren arabil și 1 ha pădure¹⁷⁷.

În anul 2002 a fost reconstituit, prin strădaniile preotului Cristian Franț, dreptul de proprietate asupra terenului silvic, obținându-se și titlul de proprietate. Tot în anul 2002 s-au început lucrările pentru ridicarea casei parohiale, urmând a se ridica pe vechiul amplasament. Casa va avea 6 camere, bucătărie, baie și cămară plus încă trei camere la mansardă. Proiectul a fost realizat de arhitectul Șerban Antonescu. Prin grija preotului Cristian Franț, în anul 2002 s-a reușit turnarea fundației pentru noul imobil. Tot la casa parohială se intenționează realizarea unui muzeu al Parohiei, în care urmează a fi valorificat bogatul inventar istoric al bisericii.

3.1.2 Noțiuni de artă bisericască

Biserica este construită în formă de navă simplă în stil bizantin, din blocuri mari de piatră, cu ziduri groase de peste 1 m., legătura între ele făcându-se cu mortar. Acoperișul era din șindrilă, trecut prin mai multe

¹⁷⁴ APOR Fârliug, Fond Funciar, 1949

¹⁷⁵ ibidem

¹⁷⁶ APOR Fârliug, *Micromonografie*, Pr Ioan Mateia, 1990

¹⁷⁷ APOR Fârliug, Fond funciar 331/1992

restaurări, învelișul fiind din țiglă glazurată de tip „solzi“, făcut în două ape, sprijinindu-se pe boltă.

Absida

Absida este semicirculară cu mărimea de 180°, cu diametrul de 6 m.

Extrovert, prezintă două registre de pictură, primul în partea de sus, cu 3 icoane pictate în stil frescă, înfățișând de la sud la nord, următoarele episoade scripturistice: *Învierea fiicei lui Iair, Vindecarea orbului din Betsaida, Vindecarea celor zece leproși.*

Al doilea registru prezintă două icoane în partea de jos, deasupra de soclu, spre extremitatea sudică a absidei, reprezentând doi arhangheli. Probabil este o probă a pictorului.

Pereții laterali (Naosul și Pronaosul)

Naosul are o lungime de 10 m. și o lățime de 8 m, iar pronaosul are dimensiunile 3,6/8 m. Pereții laterali sunt susținuți de 5 travee, primele 4 având lungimea de 0,6 m iar ultimul, dinspre vest, de 0,8 m.

Pe pronaos se sprijină corul, în față fiind doi pilaștrii cu dimensiunile de 0,35/0,5 m la o distanță de 1,5 m. între ei și 3 m. de pereții laterali.

Pe cei doi pereți laterali, în partea de sus, sub streășină, este un registru cu 4 fresce. Astfel peretele nordic conține de la est la vest: *Înmulțirea pâinilor, Vindecarea orbilor, Vindecarea slugii sutașului, Vindecarea multor boli* ; iar cel sudic: *Vindecarea paralicului de la lacul Vitezda, Învierea fiului văduvei din Nain, Vindecarea omului împărătesc, Nunta din Caana Galileii.*

Pridvorul

Pridvorul este alcătuit din patru pilaștrii închiși prin arce de cerc și uniți printr-o boltă. Pe boltă este pictat în medalion „Emanuel“.

Pilaștrii 1 și 2 au pictați spre vest pe *Sfînții Arhangheli Mihail și Gavril*. Între pilaștrii 1 și 3 sunt pictați: *Sfântul Cuvios Daniel și Sfântul Apostol Petru* iar între pilaștrii 2 și 4: *Sfântul Cuvios Alipie și Sfântul Apostol Pavel*.

Tot în pridvor, deasupra ușii de la intrare este pisania: **„Cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului și puterea Sfântului Duh, această sfântă biserică monument istoric, al Parohiei Fârliug, cu hramul „Nașterea Maicii Domnului“, ridicată în sec. XVIII, s-a împodobit cu pictură nouă de către pictorul Gheorghe Costiurin între anii 1983 – 1985 sub păstoria ÎPS Dr. Nicolae Corneanu Mitropolitul Banatului, protopop al Reșiței fiind Prea Onoratul Preot Dr. Vasile Petrica, prin purtarea de grijă a preotului paroh Ioan Mateia, cu sprijinul Consiliului Parohial, al episcopilor Julă Gheorghe, Mateia Petru și Viță Ion, al cântărețului Drăgan Petru și al bunilor credincioși ai parohiei.**

Ale Tale dintru ale Tale, Ție Ți aducem de toate și pentru toate.“

Mult mai importantă este pictura de pe semicalota Sfântului Altar, pictură pentru care biserica a fost declarată: „monument istoric“¹⁷⁸. Este foarte

¹⁷⁸ Gheorghe Jurma Vasile Petrica, op vit pag. 81;

greu de stabilit anul sau autorul său. Tradiția satului spune că biserica ar avea 500 de ani, deci ar data din secolul al XV-lea. Afirmatia este foarte greu de susținut, cu atât mai mult cu cât nu avem cercetări arheologice în zonă.

Pictura este pe piele aplicată pe lemn, arătând clar că semicalota aparține uni biserici mai vechi, probabil de lemn, din secolele XIV–XV, de unde a fost mutată în actuala biserică. Pictura este în stil bizantin, fiind împărțită în trei părți: una centrală și două laterale (sus și jos) de fiecare parte. În partea centrală este reprezentată Sfânta Treime încoronând-o pe Maica Domnului. Fecioara Maria este reprezentată în partea de jos, pe un nor de culoare gri, cu un crin în mână. Maica Domnului are veștmântul albastru iar acoperământul roșu-vișiniu. Deasupra, tot pe câte un nor, este reprezentat Dumnezeu–Tatăl și Iisus Hristos. Dumnezeu–Tatăl poartă un veștmânt gri și o mantie albastră, ținând în mâna dreaptă un sceptru iar cu stânga o coroană deasupra capului Maicii Domnului. Mântuitorul ține coroana cu dreapta, în stânga având o cruce, poartă o haină roșie și o mantie albastră.

Dumnezeu–Duhul Sfânt este redat mai sus, la mijloc, în chip de porumbel, înconjurat de raze.

Pictorul a numit această scenă „СТАΙΑ ТРОИЦА“ („STAIA TROIȚA“).

În partea de sus este redat câte un sobor de îngeri, cel al Sfântului Arhanghel Mihail și cel al Sfântului Arhanghel Gavriil, arhanghelul fiind pictat în mijlocul îngerilor cu un glob albastru în mână. Globul este împărțit de o cruce cu raze. Inscricția de pe cruce fiind „S. S. S. D. S. S.“¹⁷⁹.

În partea de jos apar câte doi evangheliști. Aceasta este tot ce se mai păstrează din vechea pictură. Aceași pictură se găsește pe întreaga suprafață a bisericii ortodoxe din Valea-Mare, situată la 4 km. de Fârliug.

Pictura de pe absidă este în frescă și redă, respectând erminia, chipuri de ierarhi: Sfântul Ierarh Chiril al Alexandriei, Sfântul Ierarh Grigorie Teologul, Sfântul Ierarh Vasile cel Mare, Sfântul Ierarh Ioan Gură de Aur, Sfântul Ierarh Nicolae [din Mira Lichiei], Sfântul Ierarh Spiridon al Trimitundeii, încadrați de doi arhidiaconi: Sfântul Arhidiacon Laurențiu și Ștefan.

Mai jos este un brâu din ramuri de măslin, apoi o pictură ornamentală reprezentând chipuri de serafimi și cruci.

Iconostasul

Catapeteasma este din zid, cu lungimea de 6 m. Distanța dintre Ușile Împărătești și cele diaconești este de 1,3 m. iar între acestea din urmă și zid sunt 0,975 m.

Iconostasul prezintă 4 registre:

Primul registru, cel de jos, este format din cele patru icoane împărătești: Iisus între Maica Domnului și Sfântul Ioan Teologul; Maica Domnului între Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril; Sfântul Ierarh Nicolae spre nord (deși hramul este „Nașterea Maicii Domnului“) și Sfântul Ioan Botezătorul. Următorul registru redă cele 12 Praznice Împărătești, un registru

¹⁷⁹ Celebrul trisaghion biblic „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot“

mai sus Sfinții Apostoli iar ultimul registru înfățișează 12 prooroci ai Vechiului Testament în medalion.

Deasupra Ușilor Împărătești este „Sfânta Maramă“, mai sus Sfânta Treime la stejarul Mamvri, șirul fiind încheiat pe verticală de un medalion cu „Fecioara Semnului“.

Pe latura estică a iconostasului, în Sfântul Altar sunt pictate de la sud spre nord: Jertfa lui Cain și Abel; Moise vede rugul arzând (în mijlocul flăcării fiind Maica Domnului); Jertfa lui Avraam.

Naosul (introvert)

Pe bolta naosului sunt trei medalioane:

– Primul și cel mai apropiat de iconostas reprezintă pe „Hristos A și Ω“, fiind înconjurat de medalioanele celor patru evangheliști.

– Al doilea reprezintă Sfânta Treime la stejarul Mamvrii, înconjurat de medalioanele Sfinților Arhangheli: Mihail, Gavril, Rafail, Uniil.

– Medalionul deasupra corului înfățișează pe Fecioara Maria încadrată de medalioanele a patru profeți.

Partea sudică a bolții redă la sud: Buna Vestire; Nașterea Domnului, Întâmpinarea Domnului și Botezul Domnului. Spre nord sunt redată: Cina cea de Taină, Răstignirea, Învierea, Arătarea Mironosițelor.

Pe pereții naosului sunt două registre de pictură: un registru cu medalioane înfățișând, la sud: trei sfinți mucenici, doi sfinți doctori făcători de minuni și patru cuvioși, iar la nord: trei mucenici, un sfânt doctor făcător de minuni, două mucenițe și patru cuvioase.

Al doilea registru redă sfinți în mărime naturală, după cum urmează:

–Pe peretele sudic: Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, Sfântul Mucenic Teodor Tiron, Sfântul Mucenic Ioan Ostașul, Sfântul Mucenic Iuliu Veteranul, Sfântul Mucenic Sebastian, Sfântul Cuvios Antonie cel Mare, Sfântul Cuvios Eftimie cel Mare, Sfântul Cuvios Pahomie cel Mare, Sfântul Cuvios Stelian.

–Pe peretele nordic: Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Sfinții Împărați Constantin și Elena, Sfântul Mare Mucenic Mina, Sfântul Ioan Noul Mucenic, Sfânta Muceniță Ecaterina, Sfânta Muceniță Elisaveta, Sfânta Muceniță Filoftea și Sfânta Cuvioasă Parascheva.

Mai jos se găsește un brâu de cruci, apoi pictură ornamentală.

Pronaosul (introvert)

Pe tavan sunt trei medalioane: Sfântul Ioan Botezătorul în centru, Sfântul Cuvios Hariton, respectiv Sfântul Cuvios Teodor.

Pe cei doi pereți continuă al doilea registru din naos sunt, la sud: Sfântul Ierarh Ilie Iorest, Sfântul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, Sfântul Ierarh Sava Brancovici, Sfântul Cuvios Nicodim de la Tismana. La nord: Sfânta Cuvioasă Tatiana, Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou, Sfântul Mucenic Oprea și Sfântul Serghie. Pe latura vestică: Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, Sfântul Cuvios Sofronie de la Cioara, Sfântul Cuvios Visarion Serai. La ierarhi sunt reprezentați: PF Patriarh Justin Moisescu iar ca arhiereu al locului ÎPS Nicolae Corneanu.

Cei doi pilaștrii sunt împodobiți ornamental cu chipuri de serafimi și medalioane cu cruci.

ALTE OBIECTE DE ARTĂ

În colecția de Artă Bisericească a Mitropoliei Banatului se păstrează o icoană a Maicii Domnului, din 1757, autorul ne fiind cunoscut. Este pictată în tempera, pe lemn, dimensiunile 74,5X52 cm. Anul și inițialele încrustate pe dosul icoanei. Icoana a fost folosită pe iconostas ca icoană împărătească¹⁸⁰. Similarul acesteia, icoana Mântuitorului, pictată în același an și de același pictor, se mai păstrează încă la parohie.

Alături de cele două icoane împărătești, pe iconostas mai erau alte 16 icoane prăznicar. Pe una dintre ele, înfățișând uciderea Sfântului Arhidiacon Ștefan cu pietre, este scris: „Ачасть Їкѡнѣ сау Зугрѣвѣт щѣ чѣстѣт с Бнсерикѣи дѣн Форлок дѣ Попа Θεωдор Катонѣ 1857 август 1¹⁸¹“. În anul 1786 s-au înlocuit cele două icoane împărătești cu alte patru icoane pictate, probabil, de către pictorul Ștefan Popovici. Icoanele repreintă pe: Iisus Hristos, Maica Domnului, Sfântul Ierarh Nicolae și Sfântul Arhanghel Mihail. Dimensiunile sunt 1X0,7 m, pictate pe lemn, în ulei.

După pictarea iconostasului toate icoanele sunt păstrate în podul bisericii.

Se mai păstrează o cruce de lemn, restaurată la 1880¹⁸², un sfeșnic de bronz pentru proscomidiar din 1892 și două sfeșnice, puțin mai mici, pentru Sfânta Masă din 1894, tot de bronz.

Avem foarte multe icoane pe lemn din sec. XVII–XIX.

Cărți de cult începând din sec. XVII.

Se mai păstrează broderii, candelile și cădelnițe vechi, un disc aurit fără picior, veșminte, etc.

LISTA PREOTILOR SLUJITORI

Popovici ? (1764)

Popvici ? (1764)

? Matei (1774)

? Ioan

? Dimitrie

Mihail Belgea (?–1831)

Ioan Belgea (?–1835)

Nicolae Avramescu (?–1838)

Leontie Avramescu (1836–1857)

Sava Chevereșan (1833–1838)

Dimitrie Drăghici (1834–1838)

Nicolae Groza (1838–1872)

Teodor Catone (1838–1858 gr. cat–1874)

¹⁸⁰ Pr Ion B Mureșianu, *colecția de artă religioasă veche a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului*, Ed Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1973, p 40

¹⁸¹ „Această icoană sau zugrăvit și cistit s. Bisericii din Forlok dă Popa Teodor Katone 1857 august 1“

¹⁸² „S-a reînnoit această cruce cu spesele D.loru /Simeonu Groza jude primariu/și Petru Sârbu episcopu prim/1880“

Simeon Avramescu (1855–1901)
Aureliu Avramescu (1894–1928?)
Nicolae Popovici (1928?–1953)
Alexe Lupanos (1953–1980)
Ioan Mateia (1981–1992)
Bogdan Berdacicu (1993–2000)
Cristian Florin Franț (2001–2003)

3.2 BISERICA GRECO–CATOLICĂ

A luat ființă în anul 1858 când preotul ortodox Teodor Catone va trece la confesiunea greco-catolică cu aproape întreaga parohie, la credința ortodoxă mai rămânând doar 40 de familii. Teodor Catone a venit în Fârliug în anul 1838, ca preot ortodox, și va păstori credincioșii greco-catolici până în anul 1874. Din 1875 îi va urma fiul său, Petru Catone.

Nu știm ce motive au avut, atât el cât și numărul mare de credincioși, pentru a îmbrățișa confesiunea greco-catolică.

La 19 mai 1859 preotul Teodor Catone a găsit o casă corespunzătoare pentru capelă și pentru școală¹⁸³. Este probabil același local cu cel în care va funcționa școala confesională greco-catolică, după ce biserica se va muta pe domeniul nobilului Pali Kucerni. Hramul capelei era „Sfinții Apostoli Petru și Pavel“, prăznuiți pe 29 iunie. Oficiul Parohial Unit Fârliug se va subordona Protopopiatului Român Unit Bocșa-Montană.

În septembrie 1874 va muri Teodor Catone. Parohia va fi administrată de preoții: Ioan Mladescu, Mihail Zsebenanu și Vasile Deciu, probabil din parohii apropiate de Fârliug¹⁸⁴.

Între 1875 și 1924 va sluji Petru Catone. El este acuzat de preotul ortodox Simeon Avramescu de faptul că a ocupat ilegal sesia Bisericii Ortodoxe. În câteva rânduri, alături de Petru Catone la serviciile religioase oficiate, apare și preotul ortodox Aureliu Avramescu, dovadă a unei colaborări între cei doi. Petru Catone moare în anul 1924 și va fi înmormântat în 21 septembrie. La slujba de înmormântare participă preoții: Emil Sasu, Cornel Bașu și Enea Palachi. În lunile rămase până în anul 1925 serviciile religioase au fost săvârșite de către preotul ortodox Aureliu Avramescu¹⁸⁵.

În anul 1925 va sluji la Fârliug preotul Enea Palachi. Între anii 1926 și 1931 va sluji preotul Ioan Rațiu. Din 18 decembrie 1931 va sluji preotul Ioan Ciortea, până în anul 1938. După o scurtă suplinire a lui Aurel Groza, din 1939 parohia va fi păstorită de către preotul Ioan Mihăilescu până după sărbătorile de Crăciun ale anului 1947 când, la Fârliug, va păstori preotul Victor Pop.

¹⁸³ Nicolae Stoicescu, op cit, pag 68

¹⁸⁴ DJANCS, Fondul Parohia Greco-catolică Fârliug, Reg Nr 2

¹⁸⁵ ibidem

În anul 1948 Statul Român va decide abuziv revenirea Bisericii Greco-Catolice în rândul Bisericii Ortodoxe. Actul de revenire va fi semnat, obligați de comuniști și de către unii ierarhi, protopopi și preoți uniți. Preotul Victor Pop va preda în anul 1948 întreaga avere și arhivă preotului Nicolae Popovici. Atât școala cât și biserica greco-catolice vor fi expropriate de către Statul Român în 1949, în localul bisericii, fostul castel al familiei Pali Kucerini, funcționând până în prezent Primăria Comunei Fârliug, Consiliul Local al Comunei Fârliug, Oficiul Poștal Fârliug și Centrala Romtelecom Fârliug, precum și un birou al Ocolului Silvic Bocșa-Montană.

Preotul Nicolae Popovici, în calitate de administrator al fostei biserici greco-catolice din comuna Fârliug, este obligat să predea statului român, reprezentat de o comisie formată din Petru Borduz, președintele Comitetului Provizoriu al Comunei Fârliug, Gligor Bulzan, secretar, Stoica Ion, agent agricol și Andreica Pavel, delegatul Comitetului Provizoriu al plasei, terenurile foastei biserici unite, conform procesului-verbal din 2 septembrie 1949, în total de 30 jugăre (17,2 ha)¹⁸⁶.

În anul 2001, în urma strădaniei câtorva credincioși, în special a profesorului Nicolae Mateia, a fost reînființat Oficiul Parohial Unit Fârliug, aparținând tot Episcopiei Greco-Catolice din Lugoj, dar subordonându-se Protopopiatului Român Unit Reșița.

Oficiul Parohial Unit Fârliug a obținut o capelă și câteva camere în localul fostei Primării, unde suplinește părintele Iulian Hașcea, paroh în Scăiuș. Oficiul Parohial Unit Fârliug a primit titlul de proprietate pe terenurile silvice expropriate în anul 1949, revendicând și actualul local al Primăriei Comunei Fârliug.

În luna aprilie 2002, capela greco-catolică cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel“ a fost sfințită de către PS Alexandru Mesianu, episcopul Lugojului. Numărul actual al credincioșilor este de 12 persoane (5 familii).

3.3 ȘCOALA

Autoritățile habsburgice au fost tot mai interesate să înființeze școli de stat pe întreg teritoriul său. Se urmărea mai ales ca acolo unde comunitățile etnice din imperiu nu puteau să ridice școli confesionale, să se construiască școli de stat. În 1776 va fi promulgat *Decretul Școlar* care prevedea ca: „...în fiecare localitate din Banatul Timișorean, cu locuitori ortodocși care au o parohie, trebuie să se ridice la timp și o școală trivială pentru învățământul tineretului lor“¹⁸⁷. Cum la Fârliug ezista deja o biserică în anul 1776 va fi înființată și o școală confesională greco-ortodoxă. Condițiile impuse de același decret solicitau foarte mult comunitățile locale: locul în care se va construi școala trebuind să fie amplasat în zonă centrală pentru a ușura accesul elevilor din întreg satul, trebuia ales un loc liniștit cu încăperi

¹⁸⁶ APOR Fârliug, Fond Funciar, 1949

¹⁸⁷ Petru Radu, Dimitrie Onciulescu, op cit, p 133

spațioase, pe un teren igienic, nemlăștinis; mărimea claselor să fie proporțională cu numărul aproximativ al elevilor (0,8 mp pentru un elev), cu o înălțime minimă de 2,4m pentru a fi ușor de aerisit; nivelul podelei să nu fie mai jos ca terenul de afară, fiecare clasă să dețină sobă pentru încălzit. Locuința învățătorului să fie în același local, dar în așa fel încât să nu deranjeze cursurile¹⁸⁸. Comunele care începeau construirea imediată a școlilor primeau lemnul necesar gratuit.

În anul următor, 1777, satul număra 335 de case, număr care determina inventarul școlii: 24 ustensile scris, 24 tăblițe, 12 foarfece, 12 bricege, 72 creioane, 2 suluri de hârtie. În primii trei ani de activitate sa înregistrat un progres favorabil, deoarece în această perioadă funcționa ca învățător Geția Adamovici. Din 1791 la școală va activa Ion Belgea care era și preot în comună.

Cele mai multe școli din Banat erau făcute din bârne, din lemn și zid (Lugoj), iar din zid erau doar cele din: Brădișoru de Jos, Cârnecea, Fârliug, Fizeș și Grădinari.

În anul școlar 1791/1792 la Fârliug învățau 17 băieți și 18 fete. În 1795/1796 erau 18 băieți și 12 fete. Între 1801-1802 învățau 8 băieți și 42 de fete¹⁸⁹.

În prima jumătate a secolului XIX mulți tineri notează pe cărțile bisericești diverse însemnări, ceea ce denotă că știau să scrie și să citească. Probabil că în această perioadă la școală funcționa ca învățător preotul din sat, cu atât mai mult cu cât în prima jumătate a secolului al XIX la Fârliug erau consemnați trei preoți.

Protocolul ședințelor consistoriale școlare ținute la Caransebeș în 7 august 1869 consemnează cererea învățătorului din Fârliug, Nicolae Laeș, de a fi mutat la Maciova¹⁹⁰.

În anul 1884 *Cartea principală a reuniunii învățătorilor români greco-ortodocși din Dieceza Caransebeșului pre anul administrativ 1884/5* este consemnat învățătorul Giorgiu Ionuțescu, care și-a început activitatea la Fârliug în data de 2 decembrie 1882¹⁹¹.

Școala din Fârliug aparținea de Departamentul Bocșa.

În anul 1881 sunt necesare reparați la localul școlii iar Comitetul Parohial alocă suma de 120 fi. pentru acoperiș. Dar la ședința din 7 iulie 1885 preotul Simion Avramesu precizează că nici până la acea dată suma nu a fost primită de la autorități. În consecință în ședința din 3 ianuarie 1886 se hotărăște vânzarea a 30 de acoave de țuică pentru repararea acoperișului școlii¹⁹².

Documentele din anul 1891 prezintă printre altele și o îngrijorare față de lipsa absențelor înregistrate la școala din comună. Printre cauze se numără:

¹⁸⁸ Ibidem, p 227

¹⁸⁹ Ibidem, p 269

¹⁹⁰ AEC, 3/1869

¹⁹¹ AEC IV/73/1895

¹⁹² APOR Fârliug, *Protocolul ședințelorparochiale*, 1886

lipsa tipăriturilor, lipsa scaunelor (copii stăteau în picioare la cursuri), lipsa veșmintelor pentru vreme rea, etc. Învățătorul Georgiu Ionuțescu cere primarului de atunci Daniel Popovici, să nu pedepsească cu amendă pe elevii care lipsesc, potrivit măsurilor care se luau în astfel de situații¹⁹³.

Școala era prost dotată datorită lipsei banilor, ne putând respecta planul de învățământ. Învățătorul cere sprijinul Parohiei și al Eparhiei. De asemenea, mai spune că elevii nu pot ieși în curtea școlii datorită noroiului¹⁹⁴.

Datorită creșterii numărului de elevi, ce depășeau numărul de 200, legea impunea deschiderea unei a doua săli de clasă, ceea ce s-a reușit mai greu, după cum am arătat mai sus. Al doilea învățător la Fârliug a fost Ioan Oprea.

Într-un raport din 1897-1898 se menționau la școală confesională greco-ortodoxă Fârliug 500 de steng.; obiecte în valoare de 25 fl. și o avere ce însuma 80 fl¹⁹⁵.

Nicolau Dobrescu, pretor în Fârliug, îl acuză pe învățătorul Georgiu Ionuțescu că a pierdut vedrea și nu ar mai putea profesa și că elevii au obținut rezultate slabe¹⁹⁶.

Consistoriul Diecezan dispune pensionarea învățătorului Georgiu Ionuțescu până în data de 7 aprilie 1895. Din 26 iulie 1895 învățătorul va fi înlocuit cu capelanul Aureliu Avramescu. Georgiu Ionuțescu va reveni și va mai preda până în 7/20 octombrie 1902 când va ieși ca pensie. Învățătorul a predat preotului Aureliu Avramescu sala și inventarul școlii, iar episcopului Petru Știopu i-a predat 42 de obligațiuni bănești, refuzând să le predea preotului. Cheia de la școală a fost predată lui Petru Luca, plăieșul comunei. Georgiu Ionuțescu cere aprobarea protopopului să predea toate actele preotului Ioan Achim din Dezești¹⁹⁷.

La 29 octombrie 1902 este confirmat ca învățător la Fârliug Dimitrie Pirtea. Sinodul Parohial alege în unanimitate, pe 8/21 iunie 1903, ca învățător pe Dimitrie Pirtea. Din lista membrilor Adunării Parohiale rezultă că la Fârliug erau 392 de numere de casă¹⁹⁸.

Dimitrie Pirtea va funcționa la Fârliug până în anul 1907, la 23 februarie dându-și demisia, datorită unor probleme cu autoritățile maghiare. Va suplini preotul Aureliu Avramescu. Pe 26 februarie postul este cerut de Mihail Jumanca, o zi mai târziu depunându-și cererea și Ștefan Țigriș. Concursul organizat pe 9 martie 1908 va fi câștigat de Mihail Jumanca, ales și de Sinodul Parohial în unanimitate pe 21 septembrie 1908.

În anul 1896 ASTRA își face simțită prezența și pe teritoriul Banatului, creîndu-se despărțemintele de la Lugoj, Oravița, Timișoara și Bocșa Montană. Un raport al Despărțemântului Bocșa din anul 1914 arăta că

¹⁹³ DJANCS, Fond Prot ort rom Bocșa Montană, dosar 11/1891, fila 1

¹⁹⁴ DJANCS, Fond Prot ort rom Bocșa Montană, dosar 7/1891, fila 1

¹⁹⁵ DJANCS, Fondul Protopopiatul Ortodox Bocșa-Montană, dosar 1/1897-1898

¹⁹⁶ AEC V/236/1892

¹⁹⁷ DJANCS, Fondul Protopopiatul Ortodox Bocșa-Montană, dosar 8/1902

¹⁹⁸ AEC IV/248/1902

asupra localităților Bocșa Montană, Vasiova, Dezești, Dognecea, Doman, Fârliug, Iersig, Valea-Mare, Vermeș, Ezeriș, este dusă o campanie de deznaționalizare de către autorități¹⁹⁹.

În anul 1926, ca urmare a noii împărțiri administrative s-au creat județele Caraș, cu sediul la Orșova și județul Severin. La 1 ianuarie 1926 și-a început activitatea Revizoratul școlar județean ca organ de îndrumare și control pentru învățământul primar și preșcolar de pe raza județului, subordonat Inspectoratului Școlar Regional Timișoara, care în anul 1930 a fost transformat în Serviciul Instrucțiunii Publice și Cultelor din Directoratul Ministerial VII Timișoara, iar din anul 1934 în Serviciul Local de Învățământ Timișoara. În anul 1939, în urma aplicării Legii pentru organizarea învățământului primar, și-a schimbat denumirea în Inspectoratul școlar județean.

În primii ani ai existenței sale Revizoratul școlar al județului Caraș, pentru realizarea atribuțiilor ce-I reveneau utiliza un revizor și trei subrevizori școlari prin împărțirea județului în trei circumscripții: Oravița, Moldova Nouă și Bocșa, circumscripție din cadrul căruia făcea parte și comuna Fârliug.

Inspectoratul școlar utiliza câte un subinspector în fiecare plasă, pentru activitatea de îndrumare și control. În anul 1929 Revizoratul școlar județean constata prin subrevizorul de control al plasei Bocșa-Montană că școlile din Valea Mare, Fârliug, Dezești, Valeadeni, etc, se aflau într-o stare deplorabilă, iar în perioada celei de a doua Conflagrații Mondiale s-au confruntat cu mari lipsuri²⁰⁰.

În data de 14 octombrie 1949, Judecătoria Populară mixtă Lugoj, secția CF, dă o încheiere prin care judecătorul șef CF, Matei Milea, decidea: „în baza cererii Școlii elementare din Fârliug ... și a Ministeriului Învățământului Public ... ca asupra imobilelor cuprinse în CF Nr. 211 înscrise în proprietatea Comunei bisericesti ort. Rom. Fârliug, să se intabuleze dreptul de proprietate în favoarea statului...”²⁰¹. Din această dată ia ființă școala de stat.

Trebuie să menționăm existența unei școli confesionale greco-catolice, începând cu anul 1859. La 14 august 1859 preotul unit Teodor Catone arăta Episcopiei Lugoj că găsise la Fârliug un loc potrivit pentru școală și cerea un comisar politic pentru a încheia contractul de funcționare²⁰².

Probabil că preoții greco-catolici au funcționat și ca învățători pentru școala confesională greco-catolică. Școala își va înceta definitiv activitatea în anul 1948, când localul va fi expropriat de Statul Român. După 1989 Oficiul Parohial Unit Fârliug revendică imobilul, la ora actuală concesionat Direcției Veterinare Caraș-Severin.

Școala de stat a funcționat pe localul fostei școli confesionale ortodoxe, începând cu anul 1950. În 1967 se construiește un nou local pentru

¹⁹⁹ Constantin Brătescu, op cit, p 136

²⁰⁰ Constantin Brătescu, op cit, p 91

²⁰¹ APOR Fârliug, Fond Funciar 122/1949

²⁰² Nicolae Stoicescu, op cit, p 69

Școala generală din Fârliug, cu etaj, cu câte șase săli la fiecare palier și cu cabinete pentru principalele materii. În același local funcționa și grădinița.

În anul 1961 se face o evidență a copiilor între 7 și 14 ani din localitate, după situația școlară. Un număr de 106 copii învățau în clasele primare, în timp ce alți 50 au absolvit școala primară însă nu au mai continuat studiile²⁰³.

În anul 1966 la școala din Fârliug activau: Zamfirescu Mihai, director, Marinescu Constantin, Bandu Cornel, Kereștey Maria, profesori și Cioloca Ghizela, Sorescu Ioan, Târziu Maria, Băbeanu Nina, învățători²⁰⁴.

După 1990, populația va migra intens la oraș, în 1995 desființându-se Școala cu clasele I–IV Suseni din Comuna Fârliug a fost desființată, din lipsă de elevi. La această școală a activat învățătoarea Sașec Rodica. Școala generală își va reduce activitatea. Director a fost numit Albert Kaposzta. La ora actuală, la Școala primară sunt următorii profesori: Ghimboasă Monica, Avramescu Rodica, Balint Maria și preot Franț Cristian, iar ca învățători: Iliescu Adela și Popovici Mihaela. Educatoare este Mateia Ana, grădinița având înscriși 20 de copii. Din cauza numărului mic de elevi, clasele primare și cele gimnaziale sunt simultane (I/III; II/IV; V/VIII și VI/VII). La clasele V–VIII sunt aduși cu autoturismul de transport școlari, și elevi din satele aparținătoare. Începând cu anul 2000 Școala cu clasele I–VIII a trecut în administrarea Consiliului Local al Comunei Fârliug. Rezultatele de la examenul de capacitate sunt foarte slabe, în anul 2002 din 8 elevi promovând examenul de capacitate doar 2.

3.4 INSTITUȚII EDILITARE ȘI CULTURALE

Primul primar cunoscut la Fârliug este Simeon Groza, fost crâșnic la biserică, numele și funcția fiind redată pe o inscripție din anul 1880, după cum am arătat mai sus, fiind numit „jude primariu“. Știm că la 1886 nu mai era primar. În 1891 este cunoscut ca primar Daniel Popovici, iar între anii 1898–1899 Iosif Vița. În 1901 este amintit ca primar Ioan Groza.

După instaurarea regimului comunist am amintit primul președinte al Comitetului Provizoriu al Comunei Fârliug, transformat în Sfat și, mai apoi, Consiliu Popular, pe Petru Borduz. Tot în perioada comunistă au activat președinții: Ioan Șăin, Ioan Boglea, Dumitru Grama, Petru Petrica, Gheorghe Mecheș, Petru Martinuș, etc.

După restabilirea democrației, în decembrie 1989, au activat ca primari:

Petrica Petru (1990-1992)

Petrica Cornel (1992-1994)

Căpraru Petru (1994-2000)

Vernica Petru (2000-2004)

²⁰³ DJANCS, Fond Primăria Fârliug, 171/1961, fila 166

²⁰⁴ DJANCS, Fond Primăria Fârliug, 76/1966, fila 11

Ioan Borduz, actualul primar, membru al PD, ales în anul 2004. Printre realizările actualului primar se numără: „reorganizarea și modernizarea Primăriei, cartea de vizită a centrului de comună, renovarea școlilor, respectiv cea din localitatea Scăiuș, Remetea-Pogonici și, evident, cea din Fârliug. Încă de la începutul mandatului s-a reușit, introducerea în Fârliug a telefoniei fixe și, în toate satele comunei, televiziune prin cablu. De asemenea, s-a reușit modernizarea printr-un program SAPARD a 7 km de drum comunal, care face legătura dintre DN58A și județul Timiș, prin localitatea Scăiuș, și asfaltarea drumului județean 587, de legătură dintre centrul de comună prin Dezești, Zorlenou Mare, Brebu și DN56“.

După spusele sale primarul a fost ajutat: „ în toate aceste realizări de Consiliul Local, de marea majoritate a cetățenilor comunei, de toate instituțiile la care am apelat, dar în mod deosebit de Consiliul Județean, de președintele său Sorin Frunzverde, în dubla sa calitate și de președinte al Partidului Democrat Caraș-Severin, structura din care mă mândresc că fac și eu parte. Cu foarte mici excepții generate de mentalități, aș conchizi că nu am fost împiedicat în toată această perioadă să-mi duc la bun sfârșit promisiunile și angajamentele luate la începutul mandatului.“

De asemenea, dl. Ioan Borduz face cinste acestor locuri prin mandatul de membru al Consiliului Eparhial al Eparhiei Caransebeșului, mandat primit în anul 2006.

Primăria a funcționat într-un local situat în centrul comunei, lângă școala confesională ortodoxă. În perioada comunistă s-a mutat în castelul nobilului Feodor Pali Kucerini, unde funcționează și astăzi. În același local funcționează și Consiliul Local al Comunei Fârliug, care în prezent numără 12 membrii. Situația la Primăria Fârliug se prezintă astfel: Vernica Petru, primar; Ioan Boglea, vice-primar; un inginer zotehnic, un inginer agricol, un agent agricol, un contabil, un casier, un trezorer, un secretar. În Consiliul Local satul este reprezentat de 7 consilieri.

La Fârliug, mai funcționează un oficiu poștal și unul telefonic, un birou al Ocolului Silvic Bocșa-Montană.

Căminul cultural are o sală de spectacole cu o capacitate de 250 de locuri. Are mai multe săli, dotate cu încălzire proprie, un etaj cu 4 săli. În căminul cultural funcționează și Biblioteca Comunală Fârliug, cu o colecție de peste 4.000 de volume și 600 de cititori. În anii 1975-1980 exista un bibliobuz care deservea satele aparținătoare comunei cu carte din biblioteca comunală²⁰⁵.

În anul 1977 a luat ființă cenaclul „George Cătană“ având ca membrii pe învățătorul Dorel Teodorescu (Duleu), Pavel Moșoarcă (Duleu), Ioan Sașec (Fârliug) și Iosif Longa (Duleu). Cenaclul a avut schimburi artistice cu

²⁰⁵ Iosif Cireșan Longa, op cit, p 17

cenaclul „Semenicul“ din Reșița și cenaclul „Paul Târbățiu“ al scriitorilor țărani²⁰⁶.

În prezent mai funcționează o farmacie, doi medici de familie și doi asistenți medicali, un cabinet veterinar particular, dr. Cioloca Florin, deservit de doi tehnicieni veterinari, un cabinet stomatologic și un Post de Poliție cu trei subofițeri.

4. SITUAȚIA ECONOMICĂ

4.1 Agricultura

Am văzut că încă din perioada dacică, locuitorii erau mari crescători de cornute mici (capre și oi), îndeletnicire care a născut și primul nume al localității. În perioada romană, pășunile intră în posesia statului roman, fiind arendate locuitorilor de către fiscul imperial.

Tot din epoca dacică apare și interesul locuitorilor pentru cultivarea viței de vie.

Agricultura va rămâne în toate etapele istoriei ocupația de bază a locuitorilor. Dacă în perioada hallstattiană uneltele de fier sunt puține, mai mult arme, omul începe să folosească tracțiunea animală. Cristalierea civilizației dacice duce la înmulțirea uneltelor de fier, folosirea brăzdarului, etc. Tot în această perioadă locuitorii se îndeletniceau și cu apicultura.

În perioada sclavagistă, țăranii se vedeau obligați să muncească pe pământurile marilor latifundiari, în perioada modernă fiind cunoscute la Fârliug familiile Gașpary și Kucerni, pe moșiile cărora vor lucra țăranii până la reforma agrară din 1921.

Mult pământ deținea în această perioadă biserica. În anul 1893 se constituie un fond școlar în natură, din grâu, seară și porum, cereale ce se cultivau în secolul XIX. Un fond în natură din grâu se va constitui și la biserică. O cultură importantă pentru acea vreme era floarea soarelui sau dovleacul, cultivat pentru producerea de ulei.

Din punct de vedere zootehnic, în secolul XIX oamenii, datorită condițiilor unei societăți încă feudale, nu creșteau decât câteva păsări și cornute mici, datorită lipsei de pământ și, implicit, a hranei pentru ele. Foarte puțini țărani aveau și animale mari, pentru a putea fi folosite la munci agricole.

La începutul secolului XX, dar mai ales după prima jumătate a secolului, crește producția de cereale, grâu, orz, ovăz, seară. Prima și unica

²⁰⁶ ibidem, p 19

batoză din sat a aparținut familiei Știopoane, care a avut și printre primele tractoare.

Perioada comunistă va aduce o dotare intensă cu utilaje agricole, la ora actuală fiind în fârluig peste 150 de tractoare, cu utilajele anexe, și aproximativ 10 combine. Se va renunța la cultura de seară, crescând interesul pentru porumb. Pe teritoriul comunei au funcționat mai multe mori, deși în secolul XIX singura moară aparținea familiei Gașpary. La ora actuală în Fârluig funcționează trei mori mari și foarte multe mori particulare.

În anul 1957 în Fârluig existau 495 de gospodării, dintre care 340 erau mici, 155 mijlocii și doar 1 mare²⁰⁷. În 1961 planul de recoltare prevedea: fân de șes – 2 tone; porumb – 2 tone; paie – 5 tone; coceni de porumb – 10.045 bucăți.

La terenuri, situația lotului zotehnic se prezenta astfel:

în Ciorobara: arabil 9,48 ha

Lunca Mare: 3,45 ha

Lunca Mică, fâneț: 2,30 ha

De asemenea erau planificate pentru recolatate 116 ha cu grâu de toamnă și 13 ha cu ovăz. Se prevedea o creștere a producției agricole prin folosirea de îngrășământ natural²⁰⁸.

Datorită terenului accidentat se practică agricultura individuală, pe parcele mici. Singura asociație agricolă cunoscută la Fârluig este Asociația „Agricultura Fârlugeană“, reînființată în anul 2002, dar care, în prezent, nu desfășoară activități agricole.

Suprafața totală agricolă a comunei este de 1656 ha, din care: 782 ha teren arabil, 810 ha pășuni și fânețe, 39 ha livezi și 25 ha neproductiv²⁰⁹. Foarte fertilă este Lunca Mare și Mică.

Începând cu anul 1995 o amploare deosebită cunoaște legumicultura. Apar mai multe solare pe terenuri situate în apropierea pârâului Tău, care curge uneori chiar în spatele grădinii, cultivându-se foarte mult: varza, cartoful, ceapa, roșii, castraveți, salata verde, etc. Dintre familiile ce se ocupă cu legumicultura amintim familiile: Gabor, Augustin, Petrica, Marcu, Luca, etc.

4.2 Pomicultura și viticultura

Pomicultura a cunoscut o dezvoltare deosebită în secolele XVIII – XIX, mai ales cultura prunului. Am văzut că la biserică era o Fundație parohială și una școlară în răchie. Datorită producției mari de prune se va ajunge la achiziționarea unui cazan de țuică. Ocupația este actuală, în Fârluig funcționând în anul 2002 aproximativ 50 de cazane de țuică. Comitetul Parohial hotăra în 1886 vânzarea a 30 de acoave de țuică cu 120 de fl²¹⁰.

²⁰⁷ DJANCS, Fond Primăria Fârluig, 1/1957, fila 169

²⁰⁸ DJANCS, Fond Primăria Fârluig, 171/1961, fila 165

²⁰⁹ APC Fârluig, Alexe Lupanos, *Monografia satului Fârluig*, 1974, p 12

²¹⁰ APOR Fârluig, *Protocolul ședințelor parohiale*

Un avânt deosebit l-a cunoscut cultivarea viței de vie, în deosebi pe dealurile Arșița, Vârful Mare și Mic, etc. În perioada economiei socialiste scade interesul pentru cultivarea viței de vie.

În anul 1970 pomicultura era reprezentată astfel: culturi de: măr (20%), păr (5%), prun (30%), cireș/vișin (15%), cais (10%) și nuc (20%)²¹¹.

Cultura de cireș era răspândită preponderent pe dealul Cioaca, cea de prun și nuc atât în zonele domestice cât și în diferite livezi. La ora actuală predomină livezile de prun și cele de măr.

În ceea ce privește fondul forestier, predomină pădurile de foioase (stejar, tei, fag). În anul 1952 situația se prezenta astfel: tei 8,841 m³; gorun 12,053 m³; fag 2,250 m³; lemn foc tare 81 m str.; lemn foc moale 53 m str.; crăci grămezi 17 m str.

Ocolul Silvic Bocșa Montană a reușit împădurirea unor zone cu brad sau conifere, precum și crearea mai multor pepiniere de rășinoase. De asemenea sunt întâlnite păduri de salcâm pe Dealul Bradului.

4.3 Creșterea animalelor

Creșterea animalelor a luat un avânt important abia după reforma agrară, cu excepția cornutelor mici, crescute intens și până atunci. Cornutele mari și cabalinele erau crescute și pentru a fi folosite la muncile agricole, situație ce s-a schimbat după 1980, când tot mai multe familii au ales mecanizarea gospodăriilor.

Creșterea cailor este o ocupație încă prezentă, datorită sumelor mari cu care se comercializează aceste animale.

Turmele de oi ajung la efective impresionante, între 100 și 300 de capete, datorită zonei de deal a localității.

Un mare interes prezintă creșterea porcilor, fiecare familie având măcar doi porci, deși sunt familii ce cresc până la 10-20 de capete.

Dintre păsări, primul loc îl ocupă găinile, urmate de curci, apoi rațele și găștele.

Cu totul sporadic sunt crescuți iepuri sau porumbei. În ani 70-80, mai multe familii s-au ocupat cu creșterea nutrilor.

Între 1920 și 1923 la Fârliug se va organiza în fiecare zi de luni un târg de animale, pentru sătenii din satele apropiate. Animalele cele mai comercializate erau porcii, caii și oile.

4.4 Meșteșugurile

Cel mai dezvoltat este fierăria, fiind nevoie de potcoave, unelte agricole, vase, butoaie, etc. În prima jumătate a secolului XX este cunoscut ca fierar Vuc Ion. În zilele noastre atelier de fierărie are Ivașcu Ion, numit de săteni „covașiu“, datorită faptului că potcovește caii.

Desigur că într-o zonă bogată în păduri au existat și dulgheri, care făceau căzi, cozi de coasă sau sapă, piese de mobilier, lăzi de stup, etc.

²¹¹ DJANCS, Fond Primăria Fârliug, 1/1970, fila 247

Au mai existat la Fârliug în ultimul deceniu un atelier de bătut lâna, un vopsitor și foarte mulți zidari.

5. NOTIUNI DE ETNOGRAFIE

5.1 Obiceiuri legate de evenimente din viața omului

5.1.1 Obiceiuri legate de naștere

Nașterea unui copil este totdeauna prilej de bucurie pentru părinți dar, mai ales, pentru bunici. Nașii sunt păstrații din străbuni, preluându-se nașii băiatului. Copil mai are și o moașă (băbică), care ajută la naștere, îngrijea

copilul și învăța mama cum trebuie să-l scalde, să-l hrănească, ect, fiind o femeie în vârstă.

Nașii sunt întotdeauna respectați. Sunt dăruți în luna Sfințelor Paști când finul se duce la naș „cu straița“ și în Ajunul Crăciunului.

Botezul se oficiază la biserică, fiind de față și nașii și moașa. La revenirea de la biserică este dus copilul în principalele locuri din casă specifice sexului său. Astfel, dacă este băiat este dus în grajd, la pășari, în magazie, etc, iar dacă este fată este dusă la bucătărie, cămară, etc. Copilul intră în casă pe fereastră, fiind luat de către naș.

Copilului i se dă, pe o tavă, să aleagă, din trei lucruri, care reprezintă bani, muncă (obiect casnic) sau cochetărie (pieptene).

5.1.2 Obiceiul înmormântării

Deși au renunțat la majoritatea tradițiilor locuitorii vechiului Aizis poartă respect celor care încă se mai păstrează. Cele mai bine păstrate obiceiuri sunt cele legate de înmormântare.

Semne prevestitoare de moarte;

Se crede că există animale și păsări care prevestesc moartea cuiva din sat. Pasărea nopții, cucuveaua, sau "șiomvica", cum îi spun sătenii, provoacă teamă celor care o aud convingându-i fiind că ceva rău se va întâmpla în preajma lor, și va muri cineva apropiat. Și urletul unui câine prevestește moartea cuiva. Un alt lucru care arată că un om va trece la cele veșnice este și faptul că în casa muribundului se sparge ceva, de exemplu o oglindă. Cel care este pe moarte visează că se găsește în case necunoscute, în camere mari, albe și goale. Aceste vise arată familiei că nu-l vor mai avea, peste puțin timp, alături de ei.

Printre semnele care prevestesc plecarea din această lume a muribundului este și momentul cuminecăturii. Fiind în suferință familia cheamă preotul satului să-I spovedească și să-l cuminece deoarece dacă va muri să fie împăcat cu Dumnezeu. Dacă cuminecătura va fi înghițită repede de către muribund, înseamnă că el va muri repede.

Toate aceste semne prevestitoare de moarte sunt descifrate de către cei apropiați muribundului, familia și rudele apropiate. Uneori și cel care este pe moarte înțelege aceste semne.

Se credea că odată apărute toate aceste semne moartea nu mai putea fi alungată. Familia știa că cel în cauză îi va părăsi. Uneori muribundul are o moarte chinuitoare iar bătrânii cred că acestuia îi pare rău să părăsească viața și pe cei dragi. Se crede că muribundul s-a legat puternic sufletește de cineva și nu vrea să părăsească acea persoană. Familia cheamă preotul să facă o rugăciune specială pentru ieșirea sufletului pentru cel ce se chinuie. Se aprinde o lumânare.

Dacă muribundul este certat cu cineva din sat cere să fie adusă acea persoană pentru a-și cere iertare de la ea și să poată părăsi lumea aceasta iertat de oameni și de Dumnezeu.

Acte legate de momentul morții și de scaldarea mortului;

În momentul în care muribundul dă semne că va trece la viața de veci, cei din familie aprind o lumânare la căpătâiul acestuia și plâng. Cineva din

familie merge și ia o „făcătoare” (persoana care se ocupă de organizarea întregii înmormântări: veghează păstrarea obiceiurilor, face mâncare, sfătuiește familia ce cantitate de alimente este nevoie, le rânduie pe toate). Aceasta trebuie să fie o femeie bătrână („iertată”, adică să nu mai aibe „rânduiala femeilor”), de preferat o văduvă, care în fiecare dimineață trebuie să se spele pe tot corpul și să îmbrace haine curate. Cea care este făcătoare nu are voie să spună nimănui ritualul. Cele ce doresc să devină și ele făcătoare „trebuie să-I fure”.

Mortul este scos afară pentru a fi scăldat. Se așează pe pământ iar rudele îl spală cu apă curată. Apa de Ia scaldă se aruncă în grădina casei în care se găsește mortul. Acesta este îmbrăcat apoi în haine noi, nepurtate de cineva deoarece se crede că dacă va fi înmormântat cu lucruri care au aparținut cuiva, căci acea persoană va muri imediat după ce decedatul va fi înmormântat cu acele lucruri. Dacă totuși, din greșală se înmormântează defunctul cu ceva al altei persoane, trebuie deshumat și luate acele obiecte din groapă.

Măsura mortului și alte obiceiuri;

Mortul este așezat în camera care este cel mai puțin folosită de către cei din casă, și considerată cea mai bună. Aici, pe o masă, se așează mortul în sicriu. Sub mort se găsesc: resturile de lemn de Ia sicriu, hainele în care a murit, o pânză albă și apoi mortul. Sicriul are „9 ferești”, pe ambele fețe ale sicriului. Pe aceste „ferेști” îi vine mortului dor de Ia soț(ie), de Ia copii, de Ia prieteni, dor de primăvară, miros de flori, etc. Toate acestea sun cuprinse în „Cântecul zorilor”-cântec ritual. Pe capacul sicriului se scrie numele mortului, anul nașterii și anul decesului. Sicriul se face din lemn de brad. În sicriu se mai pune o coasă pentru ca mortul să se taie în cazul în care "se face strigoi", și să nu poată astfel veni la familie. Tot cu acest scop se așează la picioarele mortului "rug" sa se împiedice în el, se pun și ace în haine, Ia piept ca să se împungă în ele și să nu mai vină înapoi, sub cap se pune o perinuță, în mână se pune cârja (dacă a avut) sau un băț. Mortul este acoprit cu o „sălie” sau o pânză transparentă. În buzunarul de Ia haina decedatului se pune tămâie așezată într-o batistă și bani să-i aibă pentru acolo unde se duce. Se crede că pentru a trece în lumea de dincolo este nevoie de bani pentru a putea trece poarta, la care stă ultimul decedat din sat până Ia decesul următorului.

În sicriu alături de el se pun: un pieptene, o oglindă, aparatul de ras (dacă este bărbat), parfum și alte obiecte pe care le folosea la întreținerea aspectului fizic când trăia.

Pe pieptul decedatului se așează o lumânare care are lungimea acestuia și care se numește "Iumânarea de stat" iar în mâini i se pune o cruce care dovedește că este creștin. Lumânarea stă pe pieptul mortului până la înmormântare, după care se dă preotului.

Priveghiul;

Există obiceiul ca oamenii să se adune noaptea Ia casa mortului, Ia priveghi, pentru păzirea mortului care ținea două nopți și se stătea toată noaptea. La priveghi luau parte rudele și vecinii. Aici se bea țuică se spun

glume, bârfe, se vorbește despre mort. Tot la priveghi vin și oameni mascați când mortul este bătrân. Cei mascați erau bătrâni din sat dimpreună cu cei mai tineri, care cad pradă glumelor celor mari.

Bocetul și "Zorile";

Mortul este bocit de către familie și rudele apropiate doar ziua, noaptea nu se bocește. Cel care nu mai are pe nimeni este bocit de niște femei pricepute la bocit.

Există obiceiul de a se cânta "Zorile", în fiecare dimineață dinaintea înmormântării, la ora 5, odată cu ivirea zorilor. Se cântau în fața casei mortului, la geamul camerei unde se găsea așezat. De zorit, zoreau femei bătrâne, 3, 5, 7, sau 9 nici mai multe, nici mai puține. Era obligatoriu ca numărul celor ce zoresc să fie impar.

Acest obicei a dispărut. O singură persoană de vârstă înaintată își amintește vag cum se "zorește"²¹². Așa începeau "Zorile"²¹³:

"Zorilor surorilor	Cu nouă ferești	Pră alta să-i vină
Nu grăbiți a vă vărsa	Pră una să-i vină	Dor de la copii
Pân' pă (N) noi l-om găta	Dor de primăvară	Pră alta să-i vină
Că iac-am întârziat	Pră alta să-i vină	Dor de la părinți
Că doară am așteptat	Glasul cucului	Pră alta să-i vină
să vină nouă bărdași	Pră alta să-i vină	Dor de la părinți
Nouă făuraș	Miros de flori	Și pră alta iară
Căsuță să-i facă	Pră alta să-i vină	La rude din țară
Căsuță de veci	Dor de la ortac	...

Când rudele vin la casa mortului aduc "Iegătură"- făină într-un săculeț și flori. Făina se dă familiei și se folosește la pomană iar cu florile se merge la mort, se face cruce mortului cu ele, apoi sunt așezate pe el. Făina se aduce pentru fiecare decedat din familia celui care aduce făina (albă sau de mălai), se mai aduce fasole sau grâu. Vasul în care se pune făina stă în cele trei zile lângă ușa camerei în care este așezat mortul. De obicei fiecare familie are acasă o „străicuță“ specială pentru acest moment (de regulă de culoare albă și dintr-un material tare: cânepă, în, bumbac, etc) și este adusă de cea mai în vârstă femeie din casă, dimpreună cu flori. Florile se pun pe mort după ce se „ocolește“ mortul și se face cruce deasupra sicriului.

La cruce se pune o Iegătură cu tămâie, făcută dintr-o punguță de bumbac sau în. Se mai pune ață de lână neagră legată în formă de cruce (după forma X) și flori.

Bradul;

Dacă moare un tânăr necăsătorit (numai la băieți), trei tineri tot necăsătoriți se duc în pădure să taie un brad sau mesteacăn, se aduce în poziție

²¹² („Baba Măria lu' Duba")

²¹³ Acest fragment îl avem de la Bașu Ana, 72 ani, comuna Fârliug.

orizontală pe umerii tinerilor în curtea tânărului decedat. Cu el se face un "prapure" de către trei tinere, adică se agață în bradul care trebuie să aibe în vârf trei crengi, trei batiste și un "batic" în vârf. Apoi se leagă bradul cu "brășiră" jumătate de metru de la vârf în jos, iar partea rămasă este vopsită în alb. Așa împodobit se așează la cimitir în spatele crucii, după înhumarea celui decedat. Rolul lui este de a arăta trecătorii că acolo "odihnește" un „june”.

Ultimul drum;

Existau și obiceiuri la scoaterea mortului din casă: sicriul era scos de câțiva bărbați, rude cu mortul, cu picioarele în față și se făcea o oprire în curte pentru ca cei prezenți să-și ceară iertare de la cel dus. În timpul în care este scos mortul din casă, familia dă pe sub sicriu o găină „făcătoarei“ și găleata cu apă din care se toarnă apa pe drum (la „ogini”) și din care se spală cei ce fac groapa, apoi se dă de pomană celui ce a început groapa.

După ce mortul era scos din casă o femeie răsturna masa pe care a stat mortul și scaunele din cameră pentru ca mortul să nu mai vină înapoi.

Se citește, în curte, o poezie despre viața celui decedat, pentru ca toți cei de față să-și amintească ce fel de om a fost și ce viață grea și trecătoare a avut.

În drum spre cimitir se făceau opriri numite de săteni "ogini", în timpul cărora preotul citește "Ectenia pentru morți". Opririle diferă de la o înmormântare la alta, în funcție de câte persoane plătesc ca mortul să se odihnească bine pe lumea cealaltă. În timpul acestor opriri o femeie oarece duce o găleată cu apă care a stat sub masa mortului cât a stat în casă. Din această găleată se tornă apă cu un polonic de câte ori se fac opriri în drumul spre cimitir, pentru ca locul unde el a odihnit să fie spălat. La aceste opriri preotul citește rugăciuni și numele celor care au plătit "oginile". Opririle se fac la răscruce de drum, la poduri sau la cruci. Mortul era bocit de familie. Rudele și prietenii se bocesc cerându-i să le spună durerea celor care au murit din familia lor. „Făcătoarea“ nu pleacă la cimitir, rămânând să pregătească „pomana“.

Importanța clopotului în ritual;

La înmormântare se trag clopotele la biserică (cât timp sicriul este în biserică). Pe durata cât cel decedat se află "pe masă" (de obicei 3 zile) se trag clopotele de către clopotar în funcție de cât i s-a plătit. Regula este să se tragă clopotul imediat după ce moare persoana respectivă (mai puțin pe timp de noapte), apoi dimineața, la orele 1200 și sera. Întregul sat cunoaște că a murit cineva după faptul că se trage clopotul la biserică prelung.

Ritualul funerar;

După scoaterea sicriului din cameră, acesta este așezat în fața casei unde preotul săvârșește rânduiala înmormântării. La începutul slujbei familia oferă fiecărei persoane prezente câte o lumânare, rudele primind și câte un prosop. După săvârșirea slujbei se formează cortegiul funerar:

a) Copii cu coroanele: doi copii duc câte o coroană având prins câte un prosop de umăr pe care îl vor lua acasă. De asemenea primesc o sumă de bani. Se preferă, de obicei, copii din familiile rudelor.

b) „Gieșii”: sunt un număr impar de copii (3,5,7,9,11, etc), îmbrăcați cu haine albe, lungi până la călcâie, cu o cruce pe spate. Ei duc niște stegulețe („rapidă”) cu icoane pictate pe ele de care se leagă batiste. Stegulețele au aproximativ 1,2-1,5 m. Unul din ei merge în față ducând un steguleț în formă de cruce, urmat tot de câte o pereche care duce câte un steguleț, fiecare membru al perechii. „Geac” poate fi un băiat sau o fată. Ei iau acasă batista din steguleț și primesc și o sumă de bani.

c) Steagurile, duse numai de bărbați, au legate o „năramă” (batic), care revine celui ce duce steagul. Numărul steagurilor este par (4,6,8,etc), aduse de la biserică precum și haincle și stegurile pentru „gieși”;

d) Preotul și cântăreții;

e) Sicriul, dus de 4 bărbați, rude cu decedatul, având legate de umărul drept un prosop. Sunt câte 4-5 grupuri de oameni ce duc sicriul, în funcție de distanța până la cimitir. Mortul se duce cu fața descoperită. Un alt grup duce capacul sicriului;

f) Familia, care îl bocește;

g) Restul cortegiului.

Steagurile și celelalte lucruri ale „gieșilor” sunt lăsate la poarta cimitirului. După o ectenie funebră și predica preotului, sicriul este coborât în groapă doar după ce sunt bătute cele două capace ale sicriului în cuie (6). Se pune un plafon de scânduri, se adună toate florile aduse mortului acasă, preotul aruncă vin, iar rudele bulgări de pământ și bani. După acoperirea gropii, groparii se spală pe mâini cu apa din găleata purtată pe tot parcursul drumului la cimitir, deasupra gropii, și primesc un colac cu o monedă înfiptă în el (numiți „vămași”) și o lumânare. „Vămașii” sunt în număr de 30, și dacă nu sunt 30 de gropari se mai dau și celor prezenți. „Vămașii” se dau peste groapă, pentru a-I ajuta pe mort să treacă de cele 30 de vămi ale văzduhului. Nu se pune steag pe mormânt. După toate acestea oamenii pleacă acasă rămânând doar 3 femei care „ocolesc” mormântul, fiecare de 3 ori, cu o „olcuță” din lut, în care se aprinde tămâie. Apoi împachetează tămâie și o pun la cruce, și „olcuța” peste. Cu această tămâie se ocloiește mormântul timp de 6 săptămâni. Femeile care ocolesc mortul nu au voie să se uite înapoi la întoarcere spre casă.

Pomana:

La pomana participă toate persoanele de la înmormântare, fără invitație. Sunt invitate numai persoanele care n-au fost la înmormântare, dar pe care familia dorește să le aibă în preajmă. În capul mesei stă preotul, care face o rugăciune înainte și după masă.

„Izvorul”:

Cât timp mortul stă pe masă, la geam se pune o „cănată” cu apă și un prosop, și se ține acolo timp de 9 zile. În fiecare dimineață se aruncă apa din cană pe flori și se pune alta proaspătă. După 9 zile se dă unei persoane, alături de cu prosop, 9 lumânări și 9 „pupi” (colaci) și o farfurie cu dulciuri (prăjituri, turte), săpun, un lighean, parfum, aparat de ras, oglindă. Acesta este „izvorul de spălat”.

După 6 săptămâni se face parastasul și se mai „sloboage un izvor” format din: o găleată, o cană, „9 pupi”, fructe sau dulciuri.

La jumătate de an se face iar pomană și se mai „sloboage un izvor”. La fel și la 1 an de la deces (pomenirea morților). Pomana se face de obicei la casa celui decedat.

„Pârzișorul”;

Se dă copiilor din sat, dimineața și seara, cât timp mortul se află pe masă, și constă în mâncare gătită (de post sau de slastă în funcție de zi). La „pârzișor” se cheamă atâți copii cât dorește familia.

După 3 zile se mai dă un pârzișor cu: mâncare gătită, o masă, un scaun, și apă într-un vas.

Obiceiul înmormântării se mai păstrează și astăzi, cu unele elemente noi introduse de modernitate.

7. VALORIFICAREA REZULTATELOR CERCETĂRII ÎN PROCESUL DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Studierea istoriei locale integrată în studiul istoriei generale contribuie la formarea ca om a celui implicat.

Integrarea elementelor de istorie locală în lecții satisface dorința de informare a celor implicați în cunoașterea istorică, ajută pe elevi în aprofundarea lecției și în formarea unei concepții științifice față de lume.

Elementele de istorie locală stimulează, din punct de vedere formativ, dezvoltarea spiritului de observație, a gândirii, imaginației și formarea aptitudinilor științifice ale elevilor; la formarea însușirilor pozitive ale elevilor prin aceea că dezvoltă sentimentul patriotic, influențează conduita elevilor prin atitudini pozitive față de învățatură, participarea activă la evenimente școlare, etc²¹⁴.

Există diverse momente în care poate fi folosit materialul de istorie locală: în funcție de natura elementului local, de scopul urmărit în lecție, de particularitățile de vârstă și de nivelul de dezvoltare intelectuală al elevilor. Metodele cele mai des folosite sunt cele active: îl ajută pe elev să învețe, îl obișnuiește cu studiul independent.

Prin predare se poate realiza și valorificarea rezultatelor cercetării monografice, precum și aplicarea în școală a rezultatelor cercetării, deoarece datele și materialele privitoare la istoria localității cercetate –Fârliug-, având evidente valențe cognitive și afectiv-educative²¹⁵.

În concluzie, voi sublinia contribuția atât științifică, de alcătuire a unei monografii, cât și metodică, de valorificare a rezultatelor cercetării în procesul de învățământ.

Proiect de lecție

Data:

Clasa: a VIII-a

Tema: *Dacii și lumea romană*

Locul de desfășurare: Cabinetul de istorie

Tipul lecției: mixtă

Obiectivul general: Dobândirea de cunoștințe referitoare la războaiele daco-romane, care să contribuie la formarea unei imagini complexe despre daco-geți, dar și despre incursiunea romană și influența lor pentru civilizația autohtonă.

Obiective operaționale:

- 1 Să înțeleagă cauzele războaielor;
- 2 Să priceapă și să analizeze raporturile existente între daci și romani;
- 3 Să descrie războaiele mai importante;
- 4 Să dobândească dorința de a citi lecturi istorice referitoare la antichitate.

OBIECTIVELE	MOMENTELE LECȚIEI	CONȚINUTUL ȘTIINȚIFIC	ACTIVITATEA PROFESORULUI	ACTIVITATE A ELEVULUI	STRATEGIA DIDACTICĂ
	<i>Momentul organizatoric</i>		-Se notează absențele și se pregătesc mijloacele de învățământ	Elevul de serviciu pregătește clasa și spune absenții	

²¹⁴ Studii și articole de istorie, XXXV–XXXVI, Folosirea elementelor de istorie locală în lecții în vederea pregătirii unitare a istoriei patriei, Virginia Ardelean, București, 1977, p 125

²¹⁵ ibidem

	<i>Verificarea cunoștințelor</i>	Religia geto-dacilor	<ul style="list-style-type: none"> -Obiceiul geto-dacilor de a jertfi oameni este legat de credința lor în nemurire -De ce credeți că trăgeau cu săgețile ănsus -Era religia geto-dacilor o religie politeistă -Care sunt elementele ce imprimă acestei religii un caracter original 	<p>Elevii răspund:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Da, credeau într-o existență fericită după moarte -Pentru că acolo sălășluia zeul suprem -Se confirmă prin credința lor în mai multe zeități -Religia în sine, templele și forma sanctuarelor 	<ul style="list-style-type: none"> -conversația -problematizarea
	<i>Pregătirea pentru lecția nouă</i>	Geto-dacii și lumea romană	<p>Se scrie titlul lecției</p> <p>Se face legătură cu lecția anterioară</p>	<p>Elevii deduc incursiunea romană în Dacia din cunoștințe anterioare</p>	<ul style="list-style-type: none"> -harta istorică -conversația -observația

<p>O 1</p>		<p>1 Cauzele răzbaielei daco-romane 2 Raportul existent între daci și romani 3 Războaiele dintre daci și romani</p>	<p>Pacea lui Decebal cu Domițian din anul 89, constituia o lezare a prestigiului Romei.</p> <p>Împăratul Traian și-a arătat hotărârea de a anula această pace și de a ocupa pământul Daciei. Era determinat de creșterea puterii dacilor, de aurul și bogățiile Daciei.</p>		
<p>O 3 O 4</p>			<p>Au urmat două războaie sângeroase în anii 101-102 și 105-106, în urma cărora Traian se sîpranumea „Dacicus“, adică învingător al dacilor.</p> <p>-În anul 101 Traian, în fruntea unei armate puternice trece Dunărea în Banat, îndreptându-se spre Sarmizegetusa. La Tapae are loc o luptă sângeroasă.</p>		
<p>O 5</p>	<p><i>Desfășurarea lecției</i></p>		<p>-Trupele romane înaintează prin Banat pe 2 drumuri cunoscute din cercetările arheologice. Într-unul din ele este cuprins și Aizis. Parte din drumul roman se mai păstrează și astăzi în localitatea Fârliug.</p> <p>După ce a fost învins la Tapae, Decebal concepe un plan de luptă și atacă cetățile romane de la Dunăre.</p>		
<p>O 4</p>			<p>-Romanii reiau ofensiva în 102 și Decebal este nevoit să ceară pace.</p> <p>-În 105 romani invadează din nou Dacia și asediază Sarmizegetusa.</p>		
<p>O 3</p>			<p>-Decebal își curmă viața pentru a nu ajunge în lanțuri la Roma.</p> <p>-În 106 Dacia devine provincie romană.</p> <p>-Este interesant de citit „Istoria romană“ a lui Dio Cassius dar și alte lucrări în care se prezintă războaiele daco-romane și influența romană în Dacia.</p>		

	Fixarea cunoștințelor	Fișă de evaluare	Elevii vor primi un chestionar la care să răspundă în 5 minute: Elevilor se dă fișa de evaluare	Completează fișa de evaluare	Fișă de evaluare
	Fixarea cunoștințelor	Fișă de evaluare	Elevii vor primi un chestionar la care să răspundă în 5 minute: Elevilor se dă fișa de evaluare	Completează fișa de evaluare	Fișă de evaluare
	Tema pentru acasă		Se va cere elevilor să realizeze, pe puncte o „hartă“ a traseelor urmate de armatele romane prin Banat.		Munca independentă

FIȘĂ DE EVALUARE

- 1 La care dintre cele două războaie face referire Dio Cassius?
- 2 Cum poate fi explicată metoda de luptă folosită de Traian, de a duce „război mai mult cu pază decât cu înfocare“?
- 3 Precizați care este denumirea actuală a anticului Aizis?

Bibliografie

- I. Lucrări
- Benea, Doina, *Dacia sud-vestică în secolele III-IV*, vol I, Editura de Vest, Timișoara, 1996
- Benea, Doina, *Dacia sud-vestică în secolele III-IV*, vol II, Editura de Vest, Timișoara, 1999
- Brătescu, Constantin, *Istorie și cultură în arhivele Caraș-Severinului*, București, 1997

- Cornean, Nicolae, *Monografia Episcopiei Caransebeșului*, Ed Tipografiei Diecezane, Caransebeș, 1940
- Daicoviciu, Constantin, *Dacica*, Ed Muzeului de Istorie din Cluj, Cluj, 1969
- Daicoviciu, Hadrian, *Dacii*, Ed pentru literatură, 1968
- Daicoviciu, Hadrian, *Portrete dacice*, Ed Militară, București, 1984
- Drăgan, Iosif Constantin, *Noi, Tracii*, vol I, Ed Scrisul Românesc, Craiova, 1976
- Drăgălina, Patriciu, *Din istoria Banatului de Severin*, Ed Tipografiei Diecezane, Caransebeș, 1889
- Dumitriu, Luminița Munteanu, *Itinerarii arheologice bănățene*, Ed Sport Turism, București, 1988
- Ehrler, Johan Jakob, *Banatul de la origini până acum (1774)*, Ed Facla, Timișoara, 1982
- Ghinea, Dan, Elisabeta Ghinea, *Dicționarul localităților din România*, Ed Enciclopedică, București, 2000
- Izvoare privind Istoria României*, vol I, București, 1964
- Județele Patriei: Caraș-Severinul*, Reșița, 1980
- Jurma, Gh. Și Prot. dr. V. Petrica *Istorie și artă bisericească*, Ed. Timpul, Reșița, 2000
- Lazarovici, Gheorghe, *Suport de curs pentru Istoria Veche a României* Leu, Valeriu, *Cartea veche românească din bisericile Eparhiei Caransebeșului 1648-1800*, Ed Banatica, Reșița, 1996
- Longa, Iosif Cireșan, *Satul Duleu*, Ed Modus PH, Reșița, 2000
- Mărghitan, Liviu, *Banatul în lumina arheologiei*, vol I, Ed Facla, Timișoara 1979
- Mureșianu, Pr Ion B *colecția de artă religioasă veche a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului*, Ed Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1973
- Onciulescu, Dimitrie, *Pedagogia tradițională populară bănățeană*, Ed Litera, București, 1983
- Păcuraru, Preot Profesor doctor Mircea, *Revoluția românească din Transilvania și Banat în anii 1848-1849 – Contribuția Bisericii*, Sibiu, 1995
- Popiți, Grigore, *Conspectul arhivelor din Banat*, București, 1950
- Răuț, O și V Ioniță, *Studii și cercetări de istorie și toponimie*, Ed Muzeului de Istorie al Județului Caraș-Severin, Reșița, 1976
- Stoica de Hațeg, Nicolae, *Cronica Banatului*, Ed Facla, Timișoara, 1981
- Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia localităților și monumentelor medievale din Banat*, Ed Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1973
- Suciu, Coriolan, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol I, București, 1967,
- Suciu, I. D., *Monografia Mitropoliei Banatului*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1977
- Tudor, Dumitru, *Scurtă istorie a Daciei*, Ed Științifică și Enciclopedică, București, 1979

Țeicu, Dumitru, *Banatul Montan în Evul Mediu*, Ed Banatica, Timișoara, 2000

Xenopol, A D, *Istoria Românilor*, vol I, 1880

Xenopol, A D, *Teoria lui Rösler, studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană*, Ed Albatros, București, 1998

II. Periodice

Banatica, Observații în legătură cu istoria Banatului în epoca romană, Gudea, Nicolae, și Moțu, Iancu, Nr VII, Reșița, 1983, p 151-201

Studii și articole de istorie, XXXV–XXXVI, Folosirea elementelor de istorie locală în lecții în vederea pregătirii unitare a istoriei patriei, Ardelean, Virginia, București, 1977

CUPRINS

Introducere	pag 2
Capitolul 1 Mediul ambiant.....	pag 5
1.1. Mediul geografic.....	pag 5
1.2. Relieful.....	pag 5
1.3. Clima.....	pag 8
1.4. Resursele solului.....	pag 8
1.5. Flora și fauna.....	pag 8
Capitolul 2 Repere istorice.....	pag 13
2.1 Perioada antică și medievală.....	pag 13

2.1.1	Denumirile localității.....	pag 13
2.1.2	Prima atestare documentară.....	pag 13
2.1.3	Perioada dacică.....	pag 14
2.1.4	Epoca romană.....	pag 18
2.1.5	Perioada medievală.....	pag 21
2.2	Epoca Modernă.....	pag 29
2.3	Perioada Contemporană.....	pag 33
Capitolul 3	Instituțiile.....	pag 38
3.1	Biserica Ortodoxă.....	pag 38
3.1.1	Istoricul Bisericii Ortodoxe.....	pag 38
3.1.2	Noțiuni de artă bisericească.....	pag 49
3.2	Biserica Greco-catolică.....	pag 56
3.3	Școala.....	pag 58
3.4	Instituții edilitare și culturale.....	pag 64
Capitolul 4	Situația Economică.....	pag 66
4.1	Agricultura.....	pag 66
4.2	Pomicultura și viticultura.....	pag 68
4.3	Creșterea animalelor.....	pag 69
4.4	Meșteșugurile.....	pag 69
Capitolul 5	Noțiuni de etnografie.....	pag 71
5.1	Obiceiuri legate de evenimente din viața omului	pag 71
5.1.1	Obiceiuri legate de naștere.....	pag 71
5.1.2	Obiceiul înmormântării.....	pag 71
Capitolul 6	Valorificarea rezultatelor cercetării în procesul de	
	învățământ.....	pag 80
Bibliografie	pag 84
Anexe	pag 87